

Brüsszel, 2020.12.18.
SWD(2020) 397 final

BIZOTTSÁGI SZOLGÁLATI MUNKADOKUMENTUM

A Bizottsági ajánlásai Magyarország KAP stratégiai tervéhez

amely a következő dokumentumot kíséri

A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK

**Ajánlások a tagállamok számára a közös agrárpolitikára vonatkozó stratégiai tervüket
illetően**

{COM(2020) 846 final} - {SWD(2020) 367 final} - {SWD(2020) 368 final} -
{SWD(2020) 369 final} - {SWD(2020) 370 final} - {SWD(2020) 371 final} -
{SWD(2020) 372 final} - {SWD(2020) 373 final} - {SWD(2020) 374 final} -
{SWD(2020) 375 final} - {SWD(2020) 376 final} - {SWD(2020) 377 final} -
{SWD(2020) 379 final} - {SWD(2020) 384 final} - {SWD(2020) 385 final} -
{SWD(2020) 386 final} - {SWD(2020) 387 final} - {SWD(2020) 388 final} -
{SWD(2020) 389 final} - {SWD(2020) 390 final} - {SWD(2020) 391 final} -
{SWD(2020) 392 final} - {SWD(2020) 393 final} - {SWD(2020) 394 final} -
{SWD(2020) 395 final} - {SWD(2020) 396 final} - {SWD(2020) 398 final}

Tartalom

1. A BIZOTTSÁG AJÁNLÁSAI MAGYARORSZÁG KAP STRATÉGIAI TERVÉHEZ.....	2
1.1. Az élelmezésbiztonságot garantáló intelligens, reziliens és diverzifikált mezőgazdasági ágazat előmozdítása	2
1.2. A környezetvédelem és az éghajlat-politikai fellépés támogatása, valamint hozzájárulás az uniós környezetvédelmi és éghajlattal kapcsolatos célkitűzésekhez.....	3
1.3. A vidéki térségek társadalmi-gazdasági szerkezetének megerősítése és a társadalmi aggályok kezelése	4
1.4. Az ágazat modernizálása az ismeretek, az innováció és a digitalizáció támogatása, megosztása, valamint elterjedésük ösztönzése révén.....	5
1.5. Ajánlások.....	5
2. A MEZŐGAZDASÁG ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS MAGYARORSZÁGI HELYZETÉNEK ELEMZÉSE	9
2.1. A mezőgazdasági üzemek fennmaradását biztosító jövedelemnek és az üzemek rezilienciájának támogatása az Unió területén az élelmezésbiztonság fokozása céljából9	
2.2. A piacorientáltság fokozása és a versenyképesség növelése, többek között oly módon, hogy nagyobb hangsúlyt kap a kutatás, a technológia és a digitalizáció	11
2.3. A mezőgazdasági termelők helyzetének javítása az értékláncban	12
2.4. Hozzájárulás az éghajlatváltozás mérsékléséhez és az ahhoz való alkalmazkodáshoz, valamint a fenntartható energia hasznosításának terjesztéséhez ..	14
2.5. A természeti erőforrások, például a víz, a talaj és a levegő fenntartható fejlesztésének és hatékony kezelésének előmozdítása	16
2.6. Hozzájárulás a biológiai sokféleséghez, az ökoszisztéma-szolgáltatások erősítése és az élőhelyek és tájak védelme.....	18
2.7. A mezőgazdasági pálya vonzóvá tétele a fiatal mezőgazdasági termelők számára, valamint a vállalkozásfejlesztés vidéki térségekben történő előmozdítása	20
2.8. A foglalkoztatás, a növekedés, a társadalmi befogadás és a helyi fejlődés előmozdítása a vidéki területeken, ideértve a biogazdaságot és a fenntartható erdőgazdálkodást.....	22
2.9. Az uniós mezőgazdaság élelmiszerekkel és egészséggel kapcsolatos társadalmi igényekre adott válaszainak javítása, többek között a biztonságos, tápláló élelmiszerek fenntartható termelése és az állatjólét terén	23
2.10. Az ismeretek, az innováció és a digitalizáció átfogó célkitűzése.....	25

1. A BIZOTTSÁG AJÁNLÁSAI MAGYARORSZÁG KAP STRATÉGIAI TERVÉHEZ

E dokumentum a közös agrárpolitika (KAP) stratégiai tervének kidolgozása érdekében zajló strukturális párbeszéd keretében tett, Magyarország KAP stratégiai tervére vonatkozó ajánlásokat tartalmazza. Az ajánlások az aktuális helyzet, a szükségletek, valamint Magyarország mezőgazdasága és vidéki térségei prioritásainak elemzésén alapulnak. Az ajánlások a jövőbeli KAP konkrét gazdasági, környezetvédelmi és társadalmi célkitűzéseire irányulnak, különös tekintettel „a termelőtől a fogyasztóig” stratégia, valamint a 2030-ig tartó időszakra szóló biodiverzitási stratégia törekvéseire és konkrét célkitűzéseire. Ahogyan „a termelőtől a fogyasztóig” stratégia megfogalmazza, a Bizottság felkéri Magyarországot, hogy egyedi helyzete és a jelen ajánlások figyelembevételével határozzon meg konkrét nemzeti célértékeket a zöld megállapodás célkitűzéseire¹ vonatkozóan KAP stratégiai tervében.

1.1. Az élelmiszerbiztonságot garantáló intelligens, reziliens és diverzifikált mezőgazdasági ágazat előmozdítása

A fenntartható élelmiszerrendszerre való áttérés jelentős gazdasági lehetőségeket, egyúttal azonban kihívásokat is tartogat a magyar termelők számára.

Magyarország mezőgazdasági ágazatának gazdasági teljesítménye (mind a termelőket, mind pedig az élelmiszer-vállalkozásokat illetően) az elmúlt években általánosságban pozitív eredményt mutatott. A vállalkozói jövedelem fokozatos növekedése, illetve a gazdaság egyéb területeihez való fokozatos felzárkózása a gazdasági fejlődés jelentős mutatói. A magyar termelők javítottak az értékláncban elfoglalt, viszonylag jó pozíciójukon, amelynek révén kihasználhatták a bővülés kínálta előnyöket, és nagyobb mértékben részesülhettek a hozzáadott értékből. A mezőgazdasági termékek megőrizték versenyképességüket, és a mezőgazdasági ágazat kereskedelmi mérlege is pozitív maradt, ami azt jelzi, hogy mindent összevetve Magyarország ki tudta használni az egységes piac által nyújtott lehetőségeket. A hatékonyság növekedése és a fogyasztói kereslet általános bővülése mellett azonban az állami támogatás (többek között a jövedelemtámogatás) is kulcsfontosságú szerepet játszott az ágazat fejlődésében, ami bizonyos fokú függőséget jelez.

A gazdaságok számának és méretének konszolidációja tovább folytatódott, növelve a mezőgazdasági ágazat gazdasági hatékonyságát. A termelékenység (többek között a munkatermelékenység) azonban még mindig lemaradásban van. Bár szerkezetileg Magyarországot a földterületekhez való hozzáférés nagymértékű koncentráltága jellemzi, mégis nagy számú kiscgazdaság található az országban (ideértve számos önellátó, illetve félig önellátó gazdaságot is). Az értékláncban kedvezőbb pozíciót elfoglaló és a finanszírozáshoz könnyebben hozzáférő, jelentősebb gazdálkodók láthatólag kevésbé szorulnak rá a jövedelemtámogatásra, ami részben az egyre nagyobb mértékben hozzáférhető önszolgáltató eszközöknek is köszönhető. Habár például a kockázatkezelési eszközök (pl. az állatállomány biztosítása, a gazdaságon belül alkalmazott stratégiák, a határidős és tőzsdéi határidős piacok jobb kihasználása) általánosságban jól bejártottnak mondhatók, és a különböző kockázatok széles körét lefedik, a termelők általi tényleges felhasználásuk még fejlesztésre szorul. Az éghajlatváltozás következtében felmerülő kihívások, valamint az azokból eredő

¹ Ide tartoznak a peszticidek használatához és az abból fakadó kockázathoz, az antimikrobiális szerek értékesítéséhez, a tápanyagvesztéshez, a biogazdálkodás alatt álló területhez, a magas biodiverzitású tájalemezekhez, valamint a gyors, széles sávú internethez való hozzáféréshez kapcsolódó célkitűzések.

bizonytalanság olyan erőfeszítéseket kíván, amelyek segítik a termelők kockázatkezelését segítő további lehetőségek felkutatását.

A versenyképesség, valamint a gazdálkodás és a szélesebb értelemben vett agrár-élelmiszeripari ágazat terén való munkahelyteremtés képességének a folyamatos növekedés biztosítása érdekében való megőrzése mellett a mezőgazdasági ágazatnak fokozatosan át kell alakítania saját fejlődését is annak érdekében, hogy kihasználhassa a zöldebb, modernebb és fenntarthatóbb mezőgazdaság által kínált előnyöket, illetve azokat is, amelyeket az együttműködés, az innováció és a fogyasztói igényekre fordított nagyobb figyelem hív életre.

1.2. A környezetvédelem és az éghajlat-politikai fellépés támogatása, valamint hozzájárulás az uniós környezetvédelmi és éghajlattal kapcsolatos célkitűzésekhez

A Magyarországon tapasztalt gazdasági növekedés (amelyre az országnak a vállalkozások gazdasági életképességének biztosítása, valamint a vidéki térségek társadalmi fenntarthatóságához való hozzájárulás érdekében törekednie kell) környezetvédelmi és éghajlati szempontból nem tekinthető fenntarthatónak.

Bizonyos tényezők, például a szántóterületeken folytatott mezőgazdasági gyakorlatok intenzitásának növekedése vagy a gyepterületek állapotának romlása miatt a természeti erőforrások állapota – különösen, ami a biológiai sokféleséget illeti – lényegesen romlott. Ez a helyzet a biológiai sokféleség csökkenésének megállítására, valamint a nem termelési célt szolgáló eszközök és a természeti területek (pl. vizes élőhelyek) helyreállítására irányuló intézkedéseket kíván, a biológiai sokféleséggel kapcsolatos stratégia célkitűzéseivel összhangban. A biológiai sokféleséget az erdőterületeken is javítani kell a bennük rejlő lehetőségek teljes kihasználása érdekében. Alapvető fontosságú a fenntartható erdőgazdálkodás és az erdőtelepítés biztosítása, így fejlesztve a multifunkcionalitást, az erdővédelmet és az erdei ökoszisztémák helyreállítását annak érdekében, hogy gondoskodni lehessen az élőhelyek és fajok megfelelő állapotáról, az ökológiai szolgáltatások fejlesztéséről, valamint a veszélyekkel szembeni ellenálló képességek kialakításáról.

Az 1990-es években tapasztalható kezdeti, drasztikus visszaeséseket követően az olyan egyéb tényezők, mint az üvegházhatásúgáz- (ÜHG) vagy az ammónia-kibocsátás értékei stabilizálódtak, sőt 2012 óta emelkedést is mutattak, és jelenleg Magyarország esetében magas az ammónia-kibocsátás 2020–2029 közötti időszakban és 2030-ig, illetve azt követően teljesítendő csökkentésére vonatkozó kötelezettségvállalásoknak való meg nem felelés kockázata.

A tápanyagok tekintetében a nitrátkoncentrációhoz kapcsolódó problémák – főleg a koncentráció felszín alatti és felszíni vizekben 2004 óta (és valószínűleg azt megelőzően) zajló emelkedése – olyan érzékeny területek meglétére engednek következtetni, amelyekkel a vonatkozó zöld megállapodásokhoz való hozzájárulás érdekében foglalkozni kell.

A természeti jellemzők helyreállítása, valamint a fenntarthatóbb termelési modellre való átállás mellett az ágazatnak azokra az éghajlatváltozás kapcsán felmerülő kihívásokra is fel kell készülnie, amelyeknek eredményeképpen az erőforrás-gazdálkodás (különösen a víz tekintetében) kulcsfontosságú tényezővé válik a termelési potenciál biztosítása szempontjából. Az alkalmazkodáson kívül az erőforrás-gazdálkodás jelentős lehetőségeket kínál az éghajlati jelenségek kedvezőtlen hatásainak mérséklése, valamint

a körforgásos gazdasághoz való hozzájárulás tekintetében is. A tanulmányok például rámutatnak, hogy a mezőgazdasági területek elárasztással való helyreállítása Magyarországon jelentős lehetőséget rejt az ÜHG-kibocsátások csökkentésének szempontjából: Az ország mezőgazdasági területeinek 1 %-án alkalmazott elárasztás a mezőgazdasági ÜHG-kibocsátást 24 %-kal csökkentheti, és egyúttal a biológiai sokféleséghez is hozzájárul¹. Végül pedig, az elmúlt években tapasztalt jelentős fejlődés ellenére az ökológiai gazdálkodás jelentős visszaesést mutatott az ökológiai gazdálkodásra való átállás alatt lévő mezőgazdasági hasznosítású területek (MHT) arányának tekintetében, és még mindig jelentősen elmarad a zöld megállapodás célkitűzéseitől. Ebből kifolyólag a további növekedés útjában álló akadályokat kezelni kell.

A mezőgazdasági termelői közösség megértése és részvétele alapvető fontosságú ahhoz, hogy a fent említett folyamatok a kívánt eredményt ériék el. Ehhez egyrészt új, bevételtermelő üzleti modellekre van szükség, amelyeknek révén a mezőgazdasági termelők számára vonzóbbá válik a gazdálkodási gyakorlatok módosítása. Másrészt, határozott kötelezettségekre (jó mezőgazdasági és környezeti állapotok [GAEC] és jogszabályban foglalt gazdálkodási követelmények [JFGK]) is szükség van az egyenlő versenyfeltételek biztosítása, valamint annak megakadályozása érdekében, hogy az előírt normák alatt teljesítő mezőgazdasági termelők költségelőnyhöz juthassanak. A gazdálkodási gyakorlatokat vezérlő támogatásokon kívül a mezőgazdasági termelőknek a technikai szempontból bonyolultabb termelési módszerekkel kapcsolatosan nyújtott tanácsadás is elengedhetetlen a sikerhez. Végül, a zöld megállapodáshoz való hozzájárulás érdekében egy olyan integráltabb szakpolitikára is szükség van, amely egyesíti a talajgazdálkodási és tápanyagokkal kapcsolatos politikát, a trágyakezelést, az éghajlatváltozás mérséklését, a biológiai sokféleséget és a tájkezelést.

1.3. A vidéki térségek társadalmi-gazdasági szerkezetének megerősítése és a társadalmi aggályok kezelése

A Magyarországon végbemenő állami beruházásoknak és jelentős gazdasági növekedésnek köszönhető, számos területen elért fejlődés ellenére a vidéki térségeknek még mindig számtalan hátránnyal kell szembenézniük, ideértve az alapvető infrastruktúra és szolgáltatások, a befektetések és az innováció hiányát. Az ezeket a területeket jellemző szegénységi arány magas, különösen a városi térségekkel összevetve. A veszélyeztetett csoportok körében tapasztalható magas munkanélküliség, a népesség elöregedése, valamint (a gazdálkodás és egyéb ágazatok terén is) alacsonyabb iskolai végzettség és képzettség jellemzi őket. A munkaerőpiaci részvétel a nők körében különösen alacsony. Ezek a hiányosságok elvándorláshoz vezettek különösen a fiatalok és a nők körében. A foglalkoztatási ráta az emberi készségekbe, alapvető szolgáltatásokba és infrastruktúrába való célzott befektetéssel, valamint a vidéki térségek gazdasági fejlődésének fellendítésével (pl. a biogazdaság révén) javítható. A mezőgazdaság továbbra is fontos szereppel bír a vidék gazdaságában, ugyanakkor nehézséget jelent a terület vonzóvá tétele az újonnan érkezők számára. A vidéki térségek strukturális problémáin kívül a fiatal mezőgazdasági termelőknek a finanszírozás hiánya, valamint a földterületekhez való hozzájutás jelentette további akadályokkal is szembe kell nézniük. Ezenkívül lépéseket kell tenni a nemek között a foglalkoztatás, a bérek, a nyugdíjak és a döntéshozatalban való részvétel terén tapasztalható egyenlőtlenségek megszüntetésére is.

A biztonságos, tápláló élelmiszerek fenntartható termelésére, valamint a jobb állatjólétre való átállás terén Magyarország vegyes képet mutat. A növényvédő szerek értékesítése lassú csökkenést mutat, és ezt a tendenciát a zöld megállapodás célkitűzéseinek tükrében továbbra is elő kell segíteni a veszélyesebb peszticidek használata csökkentésének

prioritásként való kezelése, valamint az integrált növényvédelem révén. Amennyiben Magyarország hozzá kíván járulni az antimikrobiális szerek értékesítésének 50 %-os, a zöld megállapodás által célkitűzésként meghatározott csökkentéséhez, ezen szerek használatának helyzete is fejlesztésére szorul. Az afrikai sertéspestis (ASP) által jelentett kockázat fényében továbbra is fennállnak az állatjóléttel és biológiai védelemmel kapcsolatos kihívások, melyeket folyamatosan figyelemmel kell kísérni. Magyarországnak az egészségesebb táplálkozást is népszerűsítene kell, mivel az étrendi kockázati tényezőkből fakadó, nem fertőző betegségek nagyon nagy terhet rónak az országra. Az egészségesebb és fenntarthatóbb élelmiszereket innováció és új technológiák alkalmazásával előállító, természetbarátabb, tradicionális, helyi és minőségi mezőgazdaságra irányuló új fogyasztói elvárások szintén lehetőséget kínálnak a termelési módszerek változásának előidézésére, az ágazat vonzerejének növelésére, és ezáltal a vidéki térségek megújulásához való hozzájárulásra. Ebből kifolyólag ezeket az elvárásokat célzottabb módon kell kezelni.

Az uniós mezőgazdaság magas szintű követelményeit természetesen meg kell őrizni a folyamat során. A mezőgazdasági, különösen a bizonytalan helyzetű, szezonális és be nem jelentett dolgozók védelméről való gondoskodásnak például jelentős szerepe lesz a jogszabályokban szereplő jogok tiszteletben tartásának tekintetében. Ezek a szabályok ugyanakkor lényegi elemét alkotják „a termelőtől a fogyasztóig” stratégiában előirányzott méltányos uniós élelmiszerrendszernek is.

1.4. Az ágazat modernizálása az ismeretek, az innováció és a digitalizáció támogatása, megosztása, valamint elterjedésük ösztönzése révén

A mezőgazdasági termelők és a vidéki térségekben élők iskolai végzettsége és tudásszintje általánosságban véve még mindig az uniós átlag alatt van, és ez hátráltatja őket abban, hogy javítsák készségeiket vagy aktívabban vehessenek részt a munkaerőpiacon. A tervezett, az ismeretek cseréjére, képzésre, tájékoztatásra, tanácsadásra és interaktív innovációs projektekre szánt vidékfejlesztési költségvetés kihasználtsága meglehetősen alacsony. A nagyszabású változások eléréséhez a képzés és az innováció fejlesztésén túl az is elengedhetetlen, hogy az innováció és a technológiai fejlődés eredményei a megfelelő hasznosítás érdekében szélesebb körben is elérhetővé váljanak a mezőgazdasági termelők és a vidéki lakosság számára. Ebben az összefüggésben Magyarországnak érdemes a meglévő erőforrásokat összekapcsolnia, és teljes mértékben kihasználnia a jól működő és kibővített mezőgazdasági ismeretek és innovációk rendszere (AKIS), valamint a mezőgazdasági európai innovációs partnerség (EIP-AGRI) által kínált előnyöket. Az operatív csoportok, az élő laboratóriumok és az akcelerátorok (több downstream, élelmiszeripari rendszerhez kapcsolódó vállalkozást is ideértve), valamint az információk, tudás, tanácsadás, innováció és digitális készségek (amelyekre a mezőgazdasági termelőknek egyre nagyobb mértékben van szükségük) jobb integrációja szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy Magyarország mezőgazdasági ágazata intelligensebbé, fenntarthatóbbá és termelékenyebbé váljon. A változások lehetővé tétele és a zöld megállapodás céljainak megvalósítása érdekében a széles sávú kapcsolatot is ki kell terjeszteni.

1.5. Ajánlások

A Bizottság úgy véli, hogy a fent említett, egymással szorosan összefüggő gazdasági, környezetvédelmi/éghajlati, valamint társadalmi kihívások kezeléséhez Magyarország KAP stratégiai tervében a prioritásoknak és beavatkozásoknak az alábbi pontokra kell összpontosítaniuk, a tervnek ugyanakkor kellően figyelembe kell vennie a magyar mezőgazdaság és vidéki térségek területi sokféleségét is:

Az élelmezésbiztonságot garantáló intelligens, reziliens és diverzifikált mezőgazdasági ágazat előmozdítása

- **A gazdaságok életképességének javítása** a különböző üzemméretű, ágazatot képviselő és területen elhelyezkedő (hivatásos) gazdaságok közötti jövedelemkülönbségek hatékonyabb kezelése révén. Az ajánlott módszerek a következőket foglalják magukban: hatékonyabb átcsoportosítás például a kistermelők számára folyósítható kerekítettátalány-kifizetések, a kifizetések csökkentése, valamint a fenntarthatóságot elősegítő, kiegészítő, átcsoportosítással nyújtható jövedelemtámogatás alkalmazása – amelyek a gazdasági, társadalmi és területi célkitűzések jegyében vett, valódi támogatási igényeket tükrözik –, valamint a kockázatkezelési eszközök alkalmazásának további ösztönzése révén.
- **A mezőgazdasági és agrár-élelmiszeripari ágazat piacorientáltságának és versenyképességének előmozdítása** a logisztika és feldolgozás területére irányuló beruházások további támogatása révén.
- **A mezőgazdasági termelők helyzetének megerősítése** az alábbiak támogatása által: mezőgazdasági termelők közötti együttműködés – különösen azokon a termelői szervezeteken keresztül, amelyek egyesítik az általuk végzett gazdasági tevékenységeket; a mezőgazdasági termelők részvétele a downstream jellegűbb tevékenységekben; innováció; valamint az új piacok kialakítása.
- **A mezőgazdasági ágazat rezilienciájának fejlesztése** a szektor abban való támogatása révén, hogy a termékeket hozzáadott értékkel ruházza fel – pl. az uniós minőségrendszereken (ideértve az ökológiai gazdálkodást), a feldolgozáson vagy az azokra a termékekre való specializálódáson keresztül, amelyeknek tekintetében Magyarország versenyelőnyrel rendelkezik.

A környezetvédelem és az éghajlat-politikai fellépés támogatása, valamint hozzájárulás az uniós környezetvédelmi és éghajlattal kapcsolatos célkitűzésekhez

- **A biológiai sokféleség csökkenésének megállítása és visszafordítása**, valamint a mezőgazdasági és erdei élőhelyek védettségi helyzetének javítása az intézkedések fontossági sorrendben történő végrehajtási tervében megfogalmazott prioritásokkal összhangban, azaz azon tájképi elemek megőrzésének és visszaállításának beruházásokon és területalapú kifizetéseken keresztüli támogatása révén, amelyek a mezőgazdasági területek biológiai sokféleségének szempontjából előnyösnek minősülnek, ezáltal **hozzájárulva az EU zöld megállapodásának magas biodiverzitású tájalemekekkel kapcsolatos céljaihoz**.
- **A mezőgazdaság felkészítése a vízgazdálkodást érintő kihívásokra** a következőkön keresztül: a nagy vízmegtartó képességű és szervesanyag-tartalmú talajjal rendelkező területek átalakításának korlátozása (gyepterületek, tőzeglápok, vizes élőhelyek stb.); az ilyen területek visszaállításának támogatása (különösen a mélyen fekvő, rendszeresen belvizesedő, rossz minőségű talajjal rendelkező területek esetében); a talaj szervesanyag-tartalmának javítását célzó olyan gyakorlatok támogatása, mint például a talajvédelem/talajművelés elhagyása, valamint a szántóterületek felszínborítása a téli időszakban; valamint az öntözőrendszerekbe való beruházások a talajok vízmegtartó képességének és a víz újrafelhasználási lehetőségeinek figyelembevételével.

- **A tápanyag-gazdálkodás hatékonyságának növelése a veszteségek, valamint a talaj-, lég- és vízszennyezés csökkentése érdekében** az alacsony kibocsátású állattartási, trágyatárolási és trágyázási technológiákat is magában foglaló, **csökkentést célzó intézkedéseken keresztül**, ezáltal elősegítve a **zöld megállapodás tápanyagvesztés csökkentésére vonatkozó célkitűzésének elérését**. Különösen az érzékeny területek helyzetének javítását célzó, valamint a precíziós gazdálkodásra való szélesebb körű átállást a finanszírozási rendszerek révén támogató lépések biztosítása a kötelezettségek és finanszírozott beavatkozások együttes alkalmazásán keresztül.
- **Az EU zöld megállapodásának ökológiai gazdálkodással kapcsolatos célkitűzéséhez való hozzájárulás** az ökológiai gazdálkodás fenntartható átalakításának (visszaállításának) és fenntartásának támogatásán keresztül, minden lehetséges ösztönzőt felhasználva a feldolgozásba és a helyi piacokba való beruházásoktól kezdve a minőségrendszerekben, illetve promóciós tevékenységekben való részvételig (különös tekintettel a lassabb fejlődést mutató ágazatokra).
- **Az éghajlatváltozás mérséklését szolgáló gyakorlatok és az ahhoz való alkalmazkodást célzó eszközök támogatása**, például a szénmegkötést, az erdőtelepítést, a talaj szénmegkötésének ösztönzését és a talajerózió csökkentését (pl. takarónövényzet és a köztes növénykultúra) javadalmazó széngazdálkodási megközelítések kialakítása, a takarmány- és trágyakezelés metánkibocsátás-csökkentést célzó javítása (a metánkibocsátás csökkentésére irányuló stratégiával összhangban), valamint a nem tájidegen, az éghajlatváltozásnak jobban ellenálló fajok használata révén.

A vidéki térségek társadalmi-gazdasági szerkezetének megerősítése, és a társadalmi aggályok kezelése

- **A Magyarország vidéki térségeit jellemző elnéptelenedési és elöregedési tendenciák megfordítása** az alapvető szolgáltatásokhoz és infrastruktúrákhoz való hozzáférést célzó beruházások támogatása, valamint a helyi gazdasági tevékenységeknek részben a helyi kezdeményezések és új ágazatok (pl. biogazdaság) támogatása általi fellendítése révén, különös figyelmet szentelve a legveszélyeztetettebb csoportoknak. A folyamat során fontos az egyéb uniós és nemzeti pénzeszközökkel fennálló szinergiák biztosítása.
- **A mezőgazdasági ágazat vonzóbbá tétele az újonnan érkezők számára** – különös figyelmet szentelve a lemaradt területeknek – az olyan intelligens, innovatív és helyi megoldások támogatása által, amelyek (szükség esetén) a földterülethez, a hitelhez, illetve a képzéshez való hozzáféréssel kapcsolatos problémákat orvosolják.
- **Az EU zöld megállapodásának antimikrobiális szerekkel kapcsolatos célkitűzéséhez való hozzájárulás** az antimikrobiális szerek mezőgazdaságban való használatának jelentős csökkentésére irányuló komoly erőfeszítések alkalmazásán keresztül, figyelembe véve, hogy a számadatok szerint az antimikrobiális szerek értékesítése meghaladja az uniós átlagot. Magyarországot arra ösztönözzük, hogy minden rendelkezésre álló eszközt, köztük a KAP által biztosított eszközöket is használja fel a mezőgazdasági termelők támogatására, pl. az antimikrobiális szerek visszafogott és körültekintő alkalmazására irányuló

bevált gyakorlatok, valamint a jobb állattartás, biológiai védelem, fertőzésmegelőzés és -ellenőrzés elősegítésének révén.

- **Az állatjólét** – különösen a sertések vonatkozásában –, **valamint a gazdaságok biológiai biztonságának javítása** az állatállománnyal kapcsolatos jobb gyakorlatok támogatásán keresztül.
- **Az EU zöld megállapodásának növényvédő szerekkel kapcsolatos célkitűzéséhez való hozzájárulás** a legveszélyesebb növényvédő szerek mennyiségének és kockázatainak csökkentésére irányuló erőfeszítések erősítése, valamint a növényvédő szerek fenntartható használatának – különösen az integrált növényvédelmi gyakorlatok elterjedésének biztosításán keresztül – elősegítése révén

Az ismeretek, az innováció és a digitalizáció támogatása, valamint elterjedésük ösztönzése a mezőgazdaságban és a vidéki területeken

- **Az EU zöld megállapodásának széles sávú kapcsolatra vonatkozó célkitűzéséhez való hozzájárulás** a vidéki térségek gyors, széles sávú kapcsolat általi lefedettségére irányuló beruházások megfelelő idejű megvalósítása által. A folyamat során fontos az egyéb uniós és nemzeti pénzeszközökkel fennálló szinergiák biztosítása.
- **A mezőgazdasági termelők, agrár-élelmiszeripari vállalkozások és a vidéki térségekben élők szerepének erősítése a tudás-, készség- és technológiai fejlesztés, információcsere, kutatás, tanácsadás, digitalizáció és innovációs projektek ösztönzésén keresztül**, amelyek a meglévő kutatási, oktatási és gazdálkodási tanácsadási kapcsolatok erősítése, valamint az innováció mezőgazdasági termelők és a vidéki térségekben élők közösségeinek keretein belül való támogatása révén valósulnak meg.

2. A MEZŐGAZDASÁG ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS MAGYARORSZÁGI HELYZETÉNEK ELEMZÉSE

A mezőgazdaság Magyarországon mindig is a gazdaság fontos részér képezte, és jelentős mértékben járul hozzá az ország exportteljesítményéhez is. A mezőgazdasági termelés változatos, és a szántóföldi növények termelése, valamint az állattenyésztési ágazat között kiegyenlített mértékben oszlik meg. Az ágazat szerkezete továbbra is elaprózódott, melyben a kis- és közepes méretű gazdaságok jelentős szereppel bírnak. A környezet állapota és a folyamatban lévő éghajlatváltozás azonban kockázatnak teszi ki a termelési potenciált, és alkalmazkodást, valamint a fenntarthatóbb gyakorlatokra való átállást tesz szükségessé.

Az ország különböző területein elhelyezkedő vidéki térségek sokfélék, társadalmi-gazdasági körülményeik pedig meglehetősen eltérőek, sok területet azonban lemaradás jellemez. A nemzeti lakosság körülbelül 19 %-a él ezeken a területeken.

2.1. A mezőgazdasági üzemek fennmaradását biztosító jövedelemnek és az üzemek rezilienciájának támogatása az Unió területén az élelmezésbiztonság fokozása céljából

Az vállalkozói jövedelem a mezőgazdaságban 2005 és 2018 között csaknem megtriplázódott, végül elérve a 9 100 EUR-t éves munkaerő-egységenként (ÉME).² Ezáltal a mutató uniós átlagtól való eltérése mértéke is csökkent (-60 %-ról -43 %-ra). Ráadásul ez az összeg a magyar gazdaságban tapasztalható átlagos munkabérek 74 %-ának felel meg, és ez az arány az uniós átlaghoz (46 %) viszonyítva jóval kedvezőbb képet mutat.³ A mezőgazdasági tényezőjövedelem 2005 és 2018 között szintén látványosan, éves munkaerő-egységenként 4 400 EUR-ról 9 000 EUR-ra nőtt⁴, ugyanakkor még mindig jóval az uniós átlag alatt marad.

Az uniós támogatások kulcsfontosságú szerepet játszanak a gazdaságok bevételeiben, és így azoknak gazdasági életképességében is. Átlagosan a tényezőjövedelem majdnem fele (2018-ban 47 %-a) származik támogatásokból: 34 %-a közvetlen kifizetésekből (KK), 9 %-a vidékfejlesztési program (VFP) kifizetéseiből és további 5 %-a egyéb támogatásokból⁵. Ezek az arányok nagyjából egyenletesen oszlanak el a különböző üzemméretű gazdaságok között, és csupán a legkisebb és legnagyobb üzemméretű gazdaságok esetében tapasztalhatók némileg alacsonyabb értékek. A közvetlen kifizetések egységnyi összege (hektáronként 255 EUR 2018-ban) hektáronként csupán enyhe különbségeket mutat⁶, amelyek a termeléstől függő támogatási kifizetésekből, a nagyobb gazdaságoknak való kifizetések maximalizálásából, valamint különösképpen a fiatal mezőgazdasági termelői és mezőgazdasági kistermelői rendszerekből erednek. Az egységes területalapú támogatási rendszer, amely a közvetlen kifizetési keret 55 %-át teszi ki, a mezőgazdasági hasznosítású területek 93 %-át fedi le, és egységes rátát biztosít (148 EUR/hektár 2018-ban).⁷

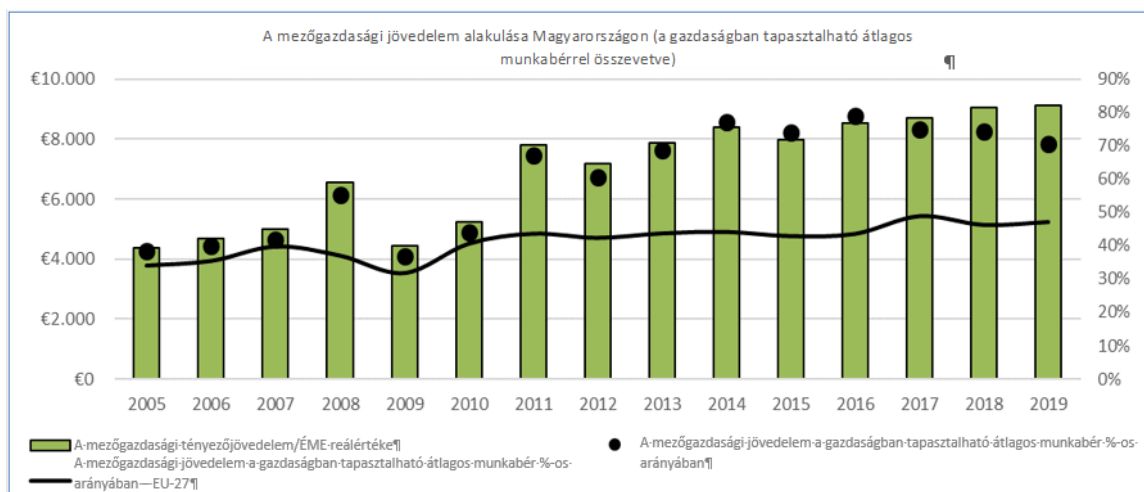
A korábban említett intézkedések közül számos az átlagosnál kisebb gazdaságoknak való átcsoportosítások megerősítését tűzi ki célul, ezeknek hatása azonban igen korlátozottnak tekinthető a kisebb gazdaságok részére történő átcsoportosításokat vizsgáló mutató alapján.⁸ A közvetlen kifizetések elosztása (a közvetlen kifizetések 87 %-a a gazdaságok 20 %-a között oszlik meg) így a földterületek koncentrációjának igen magas arányát tükrözi (szintén 20 %/84 %).⁹

A tényezőjövedelem növekedésének elemzése rávilágít a különböző jövedelemtámogatási igényekre, amelyek a következő tényezőktől függenek:

- Üzemméret: a magyar gazdaságok háromnegyedének gazdasági mérete nem haladja meg a 4 000 EUR értéket, és közülük számos valójában félig önálló gazdaságnak minősül, amelyek gyakran nem érik el közvetlen kifizetésre vonatkozó minimumkövetelményeket (az összes üzem mindössze 40 %-a részesül a közvetlen kifizetésekből). A 10 hektáros méret (vagy 15 000 EUR értékű gazdasági méret¹⁰) alatti gazdaságok jellemzően alacsony tényezőjövedelemmel rendelkeznek (körülbelül 10 000 EUR/ÉME, vagy az alatti összeg); ez az érték azonban az üzemmérettel együtt fokozatosan növekszik, és a 100 és 500 hektár közötti üzemméretű (vagy 100 000 és 500 000 EUR közötti gazdasági méretű) gazdaságok méretosztályában jellegzetes csúcsot mutat (30 000 és 40 000 EUR/ÉME között). Az 500 hektárt meghaladó üzemméretű gazdaságok, amelyek az MHT 30 %-át teszik ki, némileg alacsonyabb mértékű tényezőjövedelemmel rendelkeznek, amely részben az alacsonyabb támogatottságnak (a felső határ 176 000 EUR), részben pedig az ilyen gazdaságok nagyon magas foglalkoztatásának tudható be (alacsonyabb munkatermelékenységi szint ezekben a méretosztályokban). Az ilyen méretosztályokban hangsúlyos a szövetkezetek megjelenése.¹¹
- Mezőgazdasági ágazat: a gyümölcsök, a bor, valamint a juhok és a kecskék adják a gazdaságok legalacsonyabb, míg a COP (gabonafélék, olajnövények és fehérjenövények), a szarvasmarhák és az egyéb szántóföldi növények a legmagasabb nettó hozzáadott értékét. A közvetlen kifizetési keret 15 %-át kitevő, termeléstől függő önkéntes támogatás, célja, hogy 7 nehézségekkel küzdő ágazat további támogatási igényeit elégítse ki (a legnagyobb összegeket a tejágazat, a marhahúságazat, a juh- és kecskeágazat, a zöldség- és gyümölcságazat, valamint a fehérjenövény-ágazat számára különítik el). Ezen ágazatok közül néhány – különösen a szarvasmarha-ágazat – már a fellendülés jeleit mutatja, másokban (pl. a juh- és kecskeágazatban vagy a gyümölcságazatban) azonban a tényezőjövedelem szintje még mindig alacsony.¹²
- Régió: megfigyelhetők ugyan regionális különbségek, mértékük azonban viszonylag alacsony. A hátrányos természeti adottságú területeknek járó kifizetéseket 2019-ig folyósították (fokozatos kivezetés), de csupán az MHT kis részét (20,7 %-át) minősítették hátrányos természeti adottságú területeknek (nem hegyvidéki, hátrányos természeti adottságú területek), amelyeknek megnövelt KAP-támogatása (2. pillér) láthatólag teljes mértékben (sőt néhány évben azon túlmenően is) kompenzálta ezen térségek mérsékelt hatékonyságbeli lemaradását. 2020 óta a VFP értelmében a hátrányos természeti adottságú területeket nem definiálják.¹³

A kockázatkezelési lehetőségek általában véve jól megalapozottak. A lehetőségek a nemzeti és uniós eszközök kombinációjában valósulnak meg, egyesítve a biztosításokat és a befektetéseket. Magyarország a vidékfejlesztési program keretében támogatta a természeti katasztrófákra vonatkozó kockázatmegelőző beruházásokat. Az éghajlatváltozás okozta kockázatokat tekintve, a bizonyos küszöbértéket meghaladó területek (90 % feletti kihasználtság) esetében kötelező a központi koordinált kártalanítási alapú, többszörös kockázatú terménybiztosítás megléte. Ezenkívül a (KAP 2. pillérének értelmében bevezetett) támogatott terménybiztosítási szerződések is fejlődést mutatnak. A nem támogatott állatbiztosítások elterjedtsége a magas díjak miatt azonban alacsony (a mezőgazdasági biztosítások csupán 4 %-át fedik le). A 2014–2020-as vidékfejlesztési programokban előirányzott jövdelemstabilizáló eszköz 2021-től kerül bevezetésre. A tőzsdén kívüli határidős ügyletek elterjedtsége kivételesen magas (több

mint 50 % a növénytermesztésben, a tejtermékek, valamint a sertés- és baromfitermesztés esetében); a tőzsdei határidős ügyletek alkalmazási aránya azonban alacsony (5 % alatti a gabonafélék és fehérjenövények esetében, és 0 % az állatokra vonatkozóan). Léteznek a gazdaságokon belül alkalmazott stratégiák, de ezek még fejlesztésre szorulnak¹⁴.

Forrás: DG AGRI az EUROSTAT alapján¹⁵

2.2. A piacorientáltság fokozása és a versenyképesség növelése, többek között oly módon, hogy nagyobb hangsúlyt kap a kutatás, a technológia és a digitalizáció

Magyarországon az agrár-élelmiszeripar kereskedelmi egyenlege pozitív¹⁶ (az EU-n belüli és az EU-n kívüli kereskedelem tekintetében is). A magyar agrár-élelmiszeripari ágazatot a számok tekintetében a mikro- és kisvállalkozások uralják (92 %), ugyanakkor feltételezhető, hogy a legtöbb ágazatban a termelés legnagyobb része a közép- és nagyvállalkozásoktól származik (a konkrét számok ágazatonként eltérnek). Az agrár-élelmiszeripari ágazat munkaerő-igénye magas. A termelési értéket tekintve az öt legjelentősebb agrár-élelmiszeripari alágazatok közé az alábbiak tartoznak: tejfeldolgozás és tejtermékek (9,6 %), húsfeldolgozás- és tartósítás (9,4 %), baromfihús-feldolgozás és -tartósítás (9,3 %), zöldségek/gyümölcsök egyéb feldolgozása és tartósítása (7,2 %), valamint üdítőital- és ásványvízgyártás (7,1 %)¹⁷. Az elmúlt öt évben a forgalom és az értékesítés jelentős mértékben nőtt, ami főleg az exportnak köszönhető. 2014 és 2017 között azonban a vállalkozások száma közel 10 %-kal csökkent. Általánosságban véve elmondható, hogy az exportorientált agrár-élelmiszeripari vállalatok jobban teljesítenek, mint a helyi piacra összpontosító társaik.

Az országban a mezőgazdasági termékek kibocsátásának 58 %-át a magyar növénytermesztési kibocsátás (amelynek 27 %-át a gabonafélék, 12 %-át az ipari növények, 9 %-át pedig a zöldségek és kertészeti termékek alkotják), míg 37 %-át a magyar állattenyésztési kibocsátás (amelynek 11 %-át a baromfik, 10 %-át pedig a sertések alkotják) teszi ki¹⁸.

A gazdaságok teljes száma 2005 és 2016 között meredeken, 715 000-ről 430 000-re csökkent (ami az EU-27 üzemeinek 4 %-át teszi ki). Legtöbbjük 5 hektárnál kisebb mezőgazdasági hasznosítású területtel (81 %-uk), és 4000 EUR-nál kisebb gazdasági mérettel (80 %-uk) rendelkezik. Az üzemek közel háromnegyede (72 %-a) férfi tulajdonosokhoz tartozik. Az állóeszközök értékcsökkenése enyhe csökkenést mutat¹⁹. A gazdaságok átlagos üzemmérete ugyanezen időtartam alatt 8 hektárról 12 hektárra nőtt²⁰. A mezőgazdasági terület ugyanebben az időszakban a 2005-ös 5,8 millió hektárról 2016-

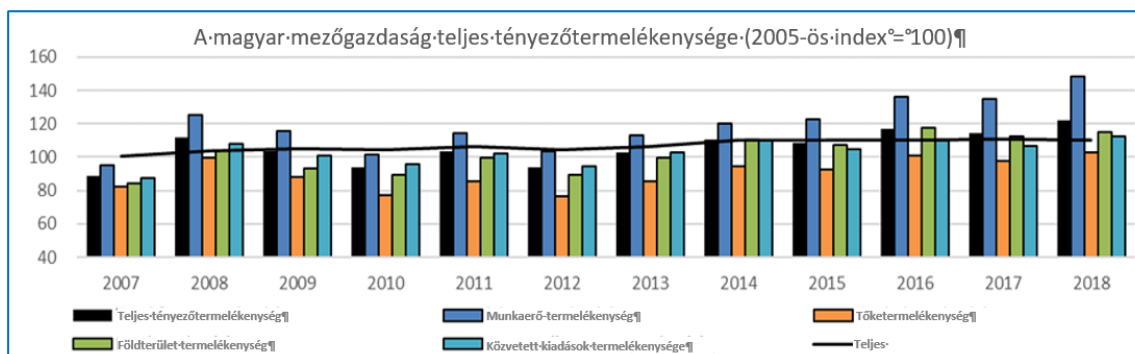
ra 5,3 millió hektárra csökkent. Ez a csökkenés mind a szántóterületek, mind pedig az állandó gyepterületek vonatkozásában megjelent²¹.

A számosállategység 2,5 millió egységről 2,44 millió egységre csökkent. A körülbelül 0,43 számosállategység/hektár értékű állatállomány-sűrűség a teljes időszak alatt változatlan maradt, ugyanakkor az extenzíven legelt MHT aránya a 2005-ös 10 %-ról 2013-ra 19 %-ra nőtt²².

A mezőgazdasági ágazatban a foglalkoztatás a teljes magyarországi foglalkoztatás 4 %-át teszi ki, míg az erdészet esetében ez az arány 0,3 %. A magyar mezőgazdaság munkatermelékenysége az EU-27 tagállamai között a hatodik legalacsonyabb²³.

A teljes tényezőtermelékenység emelkedett Magyarországon. A 2007 és 2012 közötti időszak csökkenő tőketermelékenysége arra enged következtetni, hogy egyes beruházások nem azonnal érték el a teljesítményjavulást. A megnövelt munkatermelékenység főleg a munkaerő kiáramlásának eredményeként jött létre (2005 és 2017 között -19 %). A tőketermelékenység a beruházások megtérülését mutatja. A földterület termelékenysége a hozamok és a földbérleti díjak fejlődését tükrözi.

2015 és 2019 között az egyéni mezőgazdasági termelők körében a beruházások ugrásszerű növekedése volt megfigyelhető, amelyet a KAP-kifizetések és egyéb állami támogatások beáramlása segített elő. Ugyanakkor a termelőket a finanszírozáshoz való hozzáférésben legfőképpen akadályozó tényező az üzleti adatok, valamint a termelők megfelelő üzleti tervének hiánya²⁴. Az ágazatot érintő legjelentősebb probléma a technológiai fejlődést és az innovációt támogató pénzügyi források hiánya, ami az ágazat alacsony jövedelmezőségének eredménye. Olyan innovatív finanszírozási megközelítések kialakítására van szükség, amelyek lehetővé teszik az agrár-élelmiszeripari vállalatok számára technológiáik, berendezéseik és épületeik modernizálását, egyúttal gondoskodva aktuális eladósodottságuk és meglehetősen alacsony szintű nyereségük kezeléséről²⁵.

Forrás: A teljes tényezőtermelékenység tekintetében az EUROSTAT, egyéb termelékenységi mutatók vonatkozásában a DG AGRI.

2.3. A mezőgazdasági termelők helyzetének javítása az értékláncban

2008 és 2017 között a mezőgazdaság részesedése az élelmiszer-ellátási lánc teljes hozzáadott értéke tekintetében 40–52 % körül ingadozott, ami magasan meghaladja a 23–26 %-os uniós átlagot. Ez azt jelzi, hogy Magyarországon az élelmiszer-ellátási lánc kevésbé összetett és fejlett, mint az egyéb tagállamokban. Abszolút értékben kifejezve Magyarországon a termelők által hozzáadott bruttó érték a 2008/2009-ban tapasztalható 3,3 milliárd EUR átlagértékről 2016/2017-re átlagosan 4,8 milliárd EUR-ra nőtt²⁶.

Teljes tényezőtermelékenység
Földterület termelékenység

Munkaerő-termelékenység
Közvetett kiadások termelékenysége

Tőketermelékenység
Teljes

Ezt a 45 %-os emelkedést azonban az élelmiszer-ellátási lánc teljes hozzáadott értéke mindössze 34 %-os emelkedésének összefüggésében kell vizsgálni, amely a 2008/2009-es 7,7 milliárd EUR-ról 2016/2017-re 10,3 milliárd EUR-ra nőtt²⁷. Ezt azt jelenti, hogy a magyar mezőgazdasági termelők az élelmiszer-ellátási lánc hozzáadott értékének jelentősebb részét fedik le, mint az EU átlagos mezőgazdasági termelői, és egyúttal a hazai élelmiszer-ellátási lánc hozzáadott értékének növekedése tekintetében is jelentősebb részt képviselnek, mint az élelmiszergyártók, forgalmazók és fogyasztói szolgáltatók. Az alaptermékek egyéb uniós országokba történő, feldolgozási célra szánt exportja láthatóan meghatározó szerepet játszik a lehetséges hozzáadott érték tekintetében mind a mezőgazdasági termelők, mind pedig a hazai élelmiszergyártók esetében.

A mezőgazdasági termelők azonban másrésztől nem képesek a mezőgazdasági jövedelmek fejlődését szinten tartani a gazdasági többi ágazatában tapasztalható béremelkedéssel (utóbbi az elmúlt években (2017–2019 között) különösen gyors emelkedést mutatott²⁸). Bár az ágazat a nemzeti átlagbér szintjét évekig elérte, az elmúlt néhány évben (2014–2018) a mezőgazdasági jövedelmek a nemzeti átlagbér alig 80 %-os szintjén stagnálnak, még ha ez az EU átlagánál jóval nagyobb aránynak minősül is²⁹.

A magyar mezőgazdasági termelők által létrehozott legnagyobb értéket képviselő ágazatok közül a növénytermesztési ágazat a mezőgazdasági termelés 62 %-át adja, elsősorban gabonafélék (25 %), ipari növények, valamint zöldségek és kertészeti termékek formájában. Az állattenyésztési ágazatban Magyarország mezőgazdasági termeléséhez legnagyobb mértékben a baromfitenyésztés (11 %) járul hozzá³⁰. A csomagolt élelmiszerek teljes kiskereskedelmi értékesítésében a mezőgazdasági termékek aránya (47 %) meghaladja az uniós átlagot (40 %)³¹.

Az élelmiszer-ellátási láncban a diszkontüzletek jelentősége viszonylag nagy³², a többi tagállammal összehasonlítva pedig az élelmiszer-kiskereskedelmi ágazaton belüli koncentráció viszonylag átlagosnak mondható (2012-ben az élelmiszer-kiskereskedelmi ágazat öt legnagyobb kiskereskedője összesen 67 %-os piaci részesedéssel bírt, míg más tagállamokban ez az arány 19 % és 76 % között van)³³. Habár az élelmiszer-kiskereskedelmi ágazat koncentrációja Magyarországon magasnak mondható, nem haladja meg az uniós átlagot³⁴.

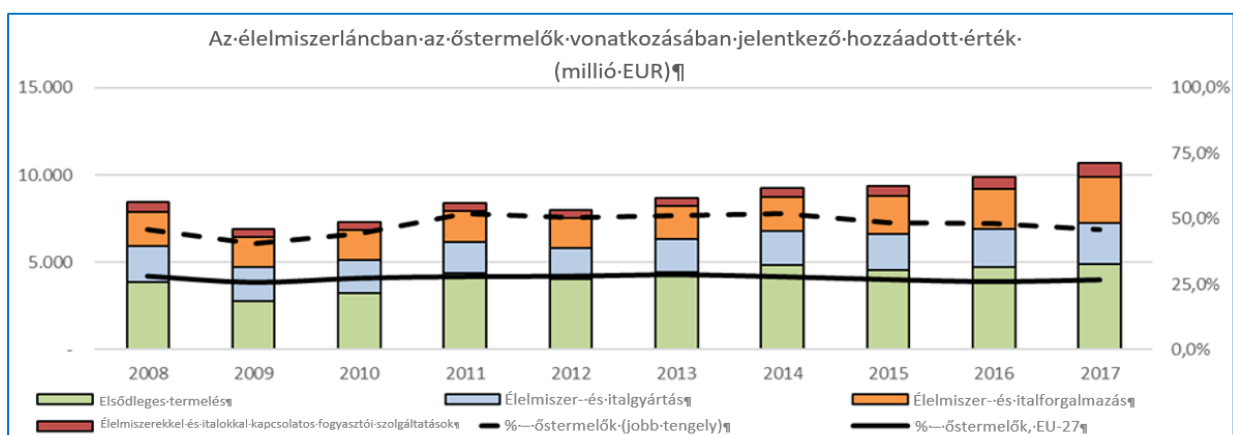
A mezőgazdasági ágazaton belül a mezőgazdasági üzemek folyamatos koncentrálódása figyelhető meg; a legkisebb gazdaságok száma és mérete csökkent, míg a nagyobb gazdaságoké nőtt. Már 2005-ben a legnagyobb (legalább 50 hektáros földterülettel rendelkező) gazdaságok 1,3 %-a művelte az ország teljes gazdálkodási területének 43 %-át, míg a gazdaságok nagyobb részéhez (73 %) csupán a teljes terület 5 %-a tartozott³⁵.

A termelők egyik lehetősége az élelmiszer-ellátási láncban elfoglalt helyzetük javítására a termelői szervezeteken belüli együttműködés. 2017-ben 69 elismert termelői szervezet működött Magyarországon két mezőgazdasági ágazatban, amely egymillió üzemre számítva 104 elismert termelői szervezetet jelent – ezzel szemben az uniós átlag egymillió üzemre számítva 254 elismert termelői szervezet. A termelői szervezetek csaknem felét (30) ismerték el 2010 óta, és közülük majdnem mindegyiket (64) a zöldség- és gyümölcságazatba tartozóként ismerték el. Utóbbiak esetében egyik szervezet éves árbevétele sem lépi át az 50 millió EUR-t, ami azt jelenti, hogy egyikük sem haladja meg a kis- és középvállalkozások méretét, összességükben pedig ezek a szervezetek a zöldség- és gyümölcságazat által létrehozott érték mindössze 19 %-át teszik ki – szemben a 38 %-os uniós átlaggal. Magyarországon ezenkívül a becslések szerint legalább 1 000 mezőgazdasági szövetkezet létezik, amelyeket a legtöbb esetben nem ismernek el

termelői szervezetként. Ezeknek a szövetkezeteknek a piaci részesedése az adott ágazatokban körülbelül 20 %, ami kisebb, mint a tagállamok legtöbbszörében³⁶. Magyarország 9 szakmaközi szervezetet is elismert, amelyek hozzájárulnak a láncon belüli vertikális együttműködés erősítéséhez.

Magyarország konkrét (bár csak a kiskereskedők esetében alkalmazandó) nemzeti jogszabályokat alkalmaz a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembeni fellépésre egy általános rendelkezés formájában, és felhatalmazza a termelői szervezeteket, hogy vegyenek részt az eljárásokban, amelynek jegyében már sor került vizsgálatokra.³⁷ Magyarországon az élelmiszerárak 15 %-kal alacsonyabbak az uniós átlagnál³⁸, a termelői árak azonban a fogyasztói árakkal összhangban, és EU-s átlagnál gyorsabban emelkednek³⁹.

Magyarországon 2020 szeptemberéig 64 terméknevet láttak el földrajzi árujelzővel az EU minőségrendszereinek értelmében⁴⁰ (az EU összes földrajzi árujelzőjének 1,8 %-a), és ezekből 39 minőség alatt álló eredetmegjelölésnek (az EU összes oltalom alatt álló eredetmegjelölésének 2,1 % – Olaszországhoz és Franciaországhoz tartozik az ilyen jelölések 58 %-a), amelyek főként borokra, gyümölcsökre, zöldségekre és gabonafélékre, valamint 8 szeszes italra vonatkozó földrajzi árujelzőt foglalnak magukban⁴¹. Magyarország 2020-ban jelentette be első nemzeti minőségrendszerét.

Forrás: EUROSTAT

2.4. Hozzájárulás az éghajlatváltozás mérsékléséhez és az ahhoz való alkalmazkodáshoz, valamint a fenntartható energia hasznosításának terjesztéséhez

Magyarországon a mezőgazdaság a kibocsátások egyik fő forrása. A mezőgazdasági üvegházhatású gázok (ÜHG) aránya 12 % (2017), ami közelít az EU átlagához⁴², és az EU teljes, mezőgazdaságból származó, szén-dioxidtól eltérő ÜHG-kibocsátásának majdnem 2 %-át teszi ki. A mezőgazdaságból származó teljes ÜHG-kibocsátás mértéke az elmúlt két évtizedben stagnált⁴³, de így is 28,4 %-kal az 1990-es szint alatt van. 2010 óta emelkedő tendencia figyelhető meg, ami várhatóan továbbra is folytatódni fog. A jelenség részben a trágyahasználat növekvő mértékéből ered. A metán (CH₄) és dinitrogén-oxid (N₂O) kibocsátásának a mezőgazdasági hasznosítású területek (MHT) egy hektárára vetített értékét tekintve Magyarország 2018-ban 28-ból a 27. helyen állt⁴⁴, ami a mezőgazdasági tevékenységek intenzívebbé válásának alacsony mértékét, valamint az állatállomány alacsony sűrűségét jelzi.

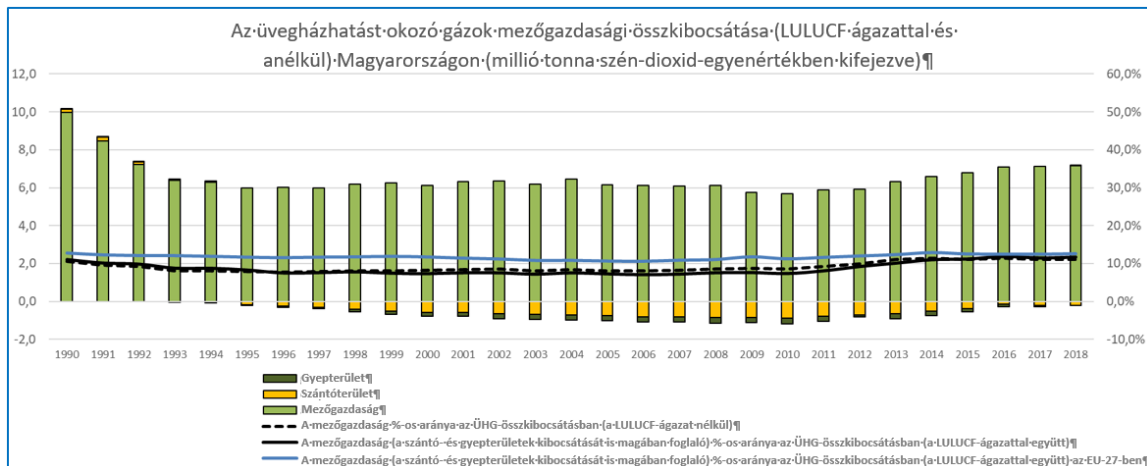
2018-ban a mezőgazdasági eredetű ÜHG-kibocsátások legnagyobb részéért (52 %) a mezőgazdasági talajok, 29 %-áért az emésztőrendszeri fermentáció, 15 %-áért pedig a trágyakezelés felelt⁴⁵. A földhasználat, földhasználat-változáshoz, valamint erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó elnyelés az elmúlt 10 évben stagnált.

Magyarország megújulóenergia-termelése emelkedő tendenciát mutatott, ami 2013-ban csúcson volt; azóta a termelés csökkent. 2018-ban a megújulóenergia-termelésből a mezőgazdaság 17 %-ot, az erdőgazdálkodás pedig 71 %-ot tett ki (utóbbi jelentős szerepet játszik a hazai éghajlat-szabályozásában), amely mindkét ágazat esetében jóval magasabb, mint az uniós átlag (ami a mezőgazdaság esetében 12,1 %, az erdőgazdálkodás esetében pedig 41,4 %)⁴⁶. Ezzel szemben a mezőgazdaságban/erdőgazdálkodásban felhasznált energia 7 %-a származik megújuló energiából⁴⁷. 2009 és 2015 között Magyarország energiafogyasztása az élelmiszeriparban éves szinten több mint 6 %-kal nőtt. 2030-ra az ország több megújuló energiaforrásra kíván támaszkodni. A mezőgazdaság energiafogyasztásának részaránya a végsőenergia-fogyasztáson belül⁴⁸ azonban 2007 és 2017 között enyhén emelkedett⁴⁹. 2018-ban a teljes végsőenergia-fogyasztásból a magyar mezőgazdaság és erdőgazdálkodás 3,6 %-ot, míg az élelmiszerfeldolgozás közvetlen energiafelhasználása 3,7 %-ot tett ki, amely értékek némileg meghaladják az EU-27 mindkét kategóriára érvényes, 2,9 %-os átlagát⁵⁰.

Az éghajlatváltozás miatt emelkedő hőmérséklet szintén veszélyt jelent az ágazat számára. Körülbelül 400 000 hektárnyi mezőgazdasági területet szenvedett kárt a szélsőséges időjárási körülmények miatt. A magyar erdőállomány egészségi állapota romlik, az erdők kora és fajösszetétele kedvezőtlen, az erdőfelújítások elhúzódnak, az erdők szénmegkötő képessége pedig csökken. A közelmúltban tapasztalható növekedés ellenére az ország összterületének mindössze 22 %-át fedi erdő⁵¹. Ezenkívül az ország talajának 3 %-át borítja tőzepláp⁵².

Magyarország a vidékfejlesztési program keretében támogatta az erőforrás-hatékonyságra és a megújuló energiaforrásokra irányuló beruházásokat a mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazatban, erőforrás-hatékony vízfelhasználás megoldásokba ruházott be; 25 000 hektárnyi erdőtelepítésre irányzott elő, és beruházott az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentése érdekében.

Az európai zöld megállapodás és az Európai Unió 2030-as energia- és éghajlat-stratégiája által kitűzött energiahatékonysági célok elérése érdekében Magyarország Nemzeti Energia- és Klímaterve (NEKT) az ÜHG-kibocsátást 1990-hez képest 2030-ig legalább 40 %-kal kívánja csökkenteni⁵³. A mezőgazdasági ágazatban ez a mezőgazdasági kibocsátások helyes gyakorlatok és különböző támogatási programok segítségével történő csökkentésében, valamint a szén-dioxid-elnyelő kapacitások növelésében nyilvánul meg, ami jelentősen megnöveli majd az erdővel és egyéb faállományokkal borított területek arányát a Nemzeti Erdőstratégiával összhangban. Magyarország Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Tervének pedig egyúttal célja, hogy lehetővé tegye az ország jelenlegi energiafüggőségének csökkentését, valamint a megújuló energiaforrások arányának növelését.

Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség, Az EUROSTAT [env air gge] szerint.

2.5. A természeti erőforrások, például a víz, a talaj és a levegő fenntartható fejlesztésének és hatékony kezelésének előmozdítása

Magyarországon 2018-ban a teljes, bejelentett ammónia-kibocsátás 92 %-a mezőgazdasági forrásokból származott⁵⁴. A '90-es évek elején tapasztalható erőteljes visszaesését követően az ammónia-kibocsátás szintje stagnált, sőt 2012 óta emelkedő tendenciát mutat⁵⁵ (2018-ban 71,5 kt, ami a teljes kibocsátás több mint 90 %-a), miközben a többi szennyező anyag szintje folyamatosan csökken. Magyarországon mind a 2020–2029 közötti időszak tekintetében, mind pedig a 2030-as év és az azt követő időszak vonatkozásában magas annak a kockázata, hogy az ország nem felel meg a NEC-irányelvben foglalt, ammónia csökkentésére vonatkozó kötelezettségvállalásoknak⁵⁶. Az érintett ágazatok kapcsán meg kell jegyezni, hogy habár a mezőgazdasági kibocsátások túlnyomó részéért az állatállomány felelős, a növénytermesztésből származó kibocsátások aránya is folyamatosan nő. Az ammóniaszennyezés mellett a teljes, bejelentett nitrogén-oxid-kibocsátások közel 26 %-a, a nem metán illékony szerves vegyületek teljes, bejelentett kibocsátásának pedig 25 %-a a mezőgazdaságból származik.

Magyarországon a talajok szerveszén-tartalmának szintje – amely az éghajlatváltozásra, a vízgazdálkodásra és a felszíni vízvezetésre gyakorolt fontossága miatt stratégiai jelentőséggel bír – meglehetősen alacsony: az országban a talaj átlagos szerveszén-tartalma 20,5 g/kg-1, összehasonlítva a 43,1-es uniós átlaggal⁵⁷. A talaj szervesanyag-tartalma eltér a különböző régiók között, ami területekre lebontott, differenciált megközelítések alkalmazását teszi szükségessé a helyzet kezelése érdekében.

Földrajzi jellemzői miatt Magyarországot kevésbé sújtja az erózió, így a mezőgazdasági területek az uniós átlag alatti mértékben vannak kitéve a közepes vagy erős vízérózióknak (ez az érték 2016-ban az országban 2,8 %, míg az EU-ban 6,6 % volt⁵⁸). A téli időszakban a szántóterület közel 42 %-át parlagon hagyják⁵⁹, és a művelhető területek 89 %-án hagyományos talajművelést alkalmaznak⁶⁰. A fenntarthatóbb gazdálkodási gyakorlatokra történő átállással biztosítható lenne a talaj és a vízkészletek jobb védelme. Az erre irányuló erőfeszítések szempontjából hasznosnak bizonyulnak majd az Európai horizont program talajegészségre és élelmiszerekre irányuló, közelgő küldetése keretében megvalósuló kutatások.

A tápanyagegyensúly tekintetében a magyarországi talajokat általában nitrogéntöbblet és foszforhiány jellemzi. 2010 és 2013 között az átlagos nitrogéntöbblet 34,8 kg volt hektáronként kg N/ha). Ezt az uniós átlag (50 kg felett) alatti értéket éves ingadozás jellemzi, és szintje növekvő tendenciát mutat⁶¹. A felszíni és a felszíni alatti vizek

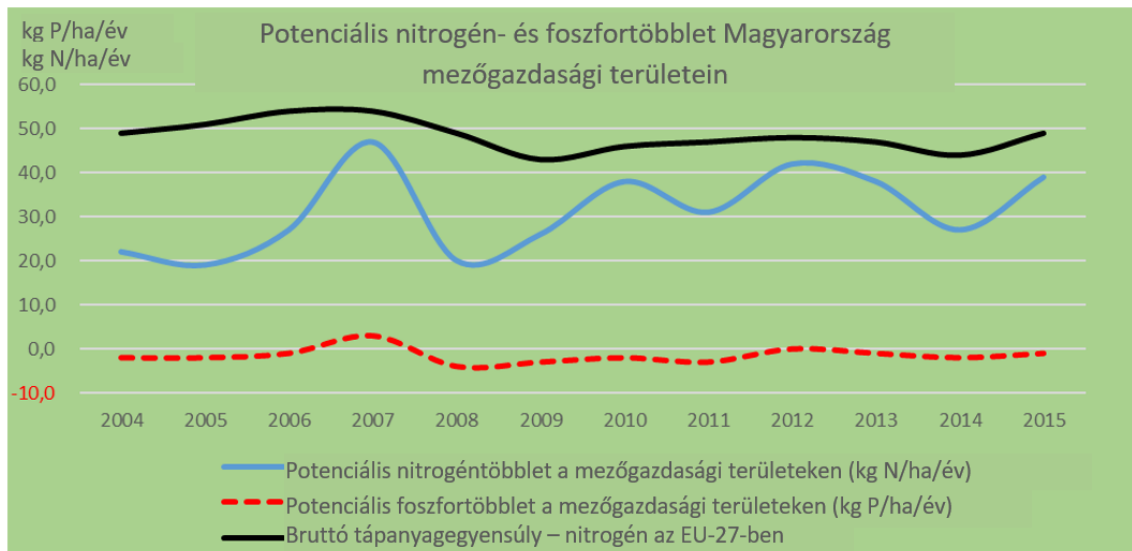
nitrátkoncentrációja stagnál, illetve lassú növekedést mutat⁶². A foszfor esetében az átlagos hiány tartósan 1,5 kg P/ha mértékben határozható meg, ami az idők során változatlan marad. A víz-keretirányelvhez kapcsolódóan a felszíni vizek közel 78 %-a nem teljesíti a jó állapot kívánalmait, körülbelül 8 %-uk nem minősül jó kémiai állapotúnak és 46 %-uk kémiai állapota ismeretlen. A felszín alatti vizek esetében 20 %-ot jellemez a jó mennyiségi állapot hiánya, és körülbelül 21 %-uk nem minősül jó kémiai állapotúnak. A felszíni vizeket érintő, legjelentősebb terhelést jelentő tényezők közé sorolták a csatornák/medrek/árterek/partok mezőgazdaság és diffúz mezőgazdasági szennyezés miatti fizikai módosulását, a felszín alatti vizek esetében pedig a 4. legjelentősebb terhelésnek a mezőgazdasági eredetű vízkivételt és vízeltereléseket minősítették. A víz-keretirányelvben foglalt előírások teljesítése érdekében a vízzel kapcsolatos célkitűzéseket hatékonyabban kell integrálni az olyan szakpolitikákba, mint a mezőgazdaság, és egyúttal a szinergiák szakpolitikákkal, köztük a KAP-pal történő optimalizálására is szükség van.

A legfrissebb elérhető adatok alapján a felszín alatti vizeket ellenőrző állomások 7 %-a, a felszíni vizeket ellenőrző állomásoknak pedig 1,5 %-a mutatott 50 mg/l-es vagy azt meghaladó átlagos nitrátértéket a jelentéstételi időszakban (2012–2015). Azt ezt a határértéket átlépő ellenőrző állomások aránya 2004 óta nőtt, a nitrátkoncentráció pedig a felszín alatti vizeket ellenőrző állomások 15 %-a és a felszíni vizeket ellenőrző állomások 24 %-a esetében mutat emelkedést.

Magyarország szántóterületeinek csaknem felét érinti változó mértékben a belvizedés. A szélsőséges esőzések előrejelzett növekedésével – a Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiával összhangban – a mélyen fekvő, rendszeresen belvizedő, rossz minőségű talajjal rendelkező területek esetében a szántóterületek művelési gyakorlatait alkalmassá kell tenni a vízfeleslegek kezelésére.

A vízkivétel mértéke 100 és 150 millió m³ között mozgott, ami a déli országok értékeivel és a régiót átlagával összehasonlítva alacsonynak mondható. Ennek megfelelően az ország vízkitermelési indexe alacsony – értéke 0 és 10 között volt az évek során⁶³. A legutóbbi elérhető adatokban az öntözés aránya a vízkivételben alacsony, 2,6 %-os volt (2012-ben)⁶⁴. Az öntözött területek aránya viszonylag alacsony, és az összes mezőgazdasági hasznosítású terület 2,6 %-át teszi ki (EU átlaga alatt), de mértéke a 2010–2016-os időszakban 6 %-os növekedést mutatott⁶⁵ (EU átlaga felett). A víz elérhetősége az év során nagymértékben változik.

Átfogó értelemben, bár az öntözés jelenlegi helyzete az erőforrás kezelésének szempontjából kielégítőnek tűnhet, az éghajlatváltozásból és az ország talaját érintő további szikesedés magas kockázatából eredő kihívások a helyzethez való alkalmazkodást kívánják a magyar talajokat illetően.

Forrás: EUROSTAT [aei_pr_gnb]

2.6. Hozzájárulás a biológiai sokféleséghez, az ökoszisztéma-szolgáltatások erősítése és az élőhelyek és tájak védelme

A biológiai sokféleség helyzete Magyarországon nem kedvező. Mennyiségi oldalról nézve az uniós átlagot enyhén meghaladva, a magyar földterületek 21,4 %-a (az uniós átlag 19,8 %) és mezőgazdasági területe 14,8 %-a (az uniós átlag 11,2 %) áll a Natura 2000⁶⁶ védelme alatt, mely területek közül a legtöbbről olyan fenntartási tervek⁶⁷ vonatkoznak, amelyek meghatározzák a területen folyó gazdálkodási tevékenységek kereteit.

A biológiai sokféleség helyzete azonban egyre romlani látszik. A magas természeti értékű mezőgazdasági területek nagysága folyamatosan csökken⁶⁸. Hasonlóképpen, bár a legutóbbi, 2013–2018-as, a madárállományok állapotáról és alakulásáról szóló jelentés mutatott némi javulást a hosszú távú tendenciák tekintetében, azzal megegyező arányú, rövid távú, csökkenő tendenciát is jelzett (14 % a korábbi, 2008–2012-es jelentésben említett 19 %-hoz képest). A szántóterületek vonatkozásában a mezőgazdasági területek madárpopulációira vonatkozó mutató, a Farmland Bird Index folyamatos, jöllehet lassuló csökkenést mutat⁶⁹, amely 2000 és 2018 között a 100-ról 76,06-ra való visszaesésben nyilvánult meg (pl. a mezei pacsirta és fogoly egyedeinek száma 50 %-kal, a vadgerlé pedig 25 %-kal esett vissza). Ez a csökkenés különösen jelentős a vándormadarak esetében, amelyek számos olyan veszélynek vannak kitéve, melyek közül néhány részben a KAP-on keresztül kezelhető (pl. éghajlatváltozás), míg mások kívül esnek annak hatókörén (vadászat a vonulási útvonalon). Az EU élőhelyvédelmi irányelve szerinti (2013–2018), a védettségi helyzetről, valamint a fajokra és élőhelyekre vonatkozó tendenciákról szóló jelentéstétel alapján jelenleg a Magyarországon jelenlévő füves élőhelytípusok egyikét sem jellemzi kedvező védettségi helyzet, és csupán az élőhelyek körülbelül 13 %-a, valamint a fajok 35 %-a volt kedvező védettségi helyzetben 2013 és 2018 között az értékelések alapján⁷⁰. Magyarországon a mezőgazdaság előmozdítása érdekében a tájlemek aktív eltávolítása zajlott, és jelenleg az ugar (3 %) és a tájlemek (0,4 %) aránya a mezőgazdasági területeken elmarad az EU átlagától (ugar 4,1 %, tájlemek 0,5 %).⁷¹ A csökkenő tendenciát vissza kell fordítani a biodiverzitási stratégia azon céljának elérése érdekében, miszerint a magas biodiverzitású tájlemekkel rendelkező mezőgazdasági területek aránya 2030-ig legalább 10 %-os kell, hogy legyen.

Ehhez hasonlóan, a vizes élőhelyek területének folyamatos csökkenése okán nagyobb hangsúlyt kell, hogy kapjon a vizes élőhelyek védelme, valamint a helyreállítás lépései.

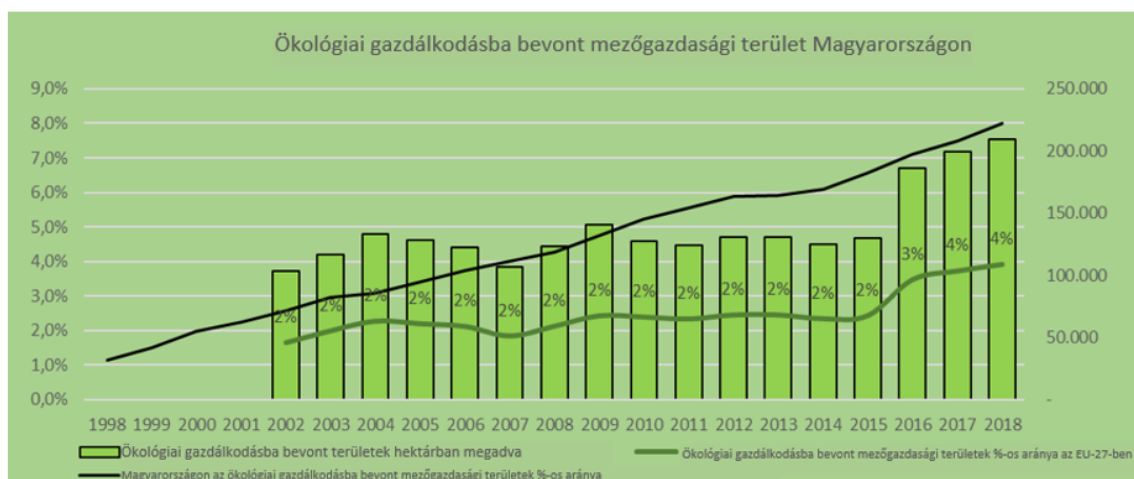
Az erdők helyzete némileg jobb képet mutat. 2020-ban Magyarország területének 22,7 %-át borította erdő, amely az uniós átlag alatti arány. A erdőterületek nagy része a Natura 2000 védelme alatt áll (43,2 % szemben az uniós 31 %-kal)⁷². Magyarország azok közé az országok közé tartozik, melyek esetében minden erdőre vonatkozóan fenntartási tervek vannak érvényben, és az olyan tevékenységek, mint a természetközeli erdőgazdálkodás, aktív támogatást kapnak. Az ország ezenkívül vidékfejlesztési intézkedéseket is alkalmaz az erdőterületek bővítésére és a minőség javítására. A pozitív jellemzők ellenére számos, az élőhelyek védelméről szóló 92/43/EGK irányelv I. mellékletében foglalt erdei élőhely, illetve faj állapota nem kielégítő⁷³, és csupán az élőhelyek 8 %-a tekinthető jó állapotúnak.

Az ezen állapothoz vezető tényezőket tekintve, az élőhely-értékelések több mint 40 %-át és a fajértékelések több mint 47 %-át befolyásolja a mezőgazdaság (helytelen földhasználati gyakorlatok, túl- vagy alullegetetés, illetve nem megfelelő időben történő kaszálás, a földhasználat megváltozása, inváziós fajok, valamint a vízrendszer vagy a fragmentáció megváltozása). Ezek a számok az erdőgazdálkodási tevékenységekre vonatkozóan meghaladják a 44 %-ot (élőhely-értékelés), illetve 41 %-ot (fajértékelés) (nem fenntartható erdészeti gyakorlatok). Ezek az adatok rámutatnak a mezőgazdasági intenzifikáció⁷⁴ (habár Magyarország továbbra sem éri el az EU átlagát⁷⁵) egyéb tényezőkkel – pl. éghajlatváltozással – kombinált hatására.

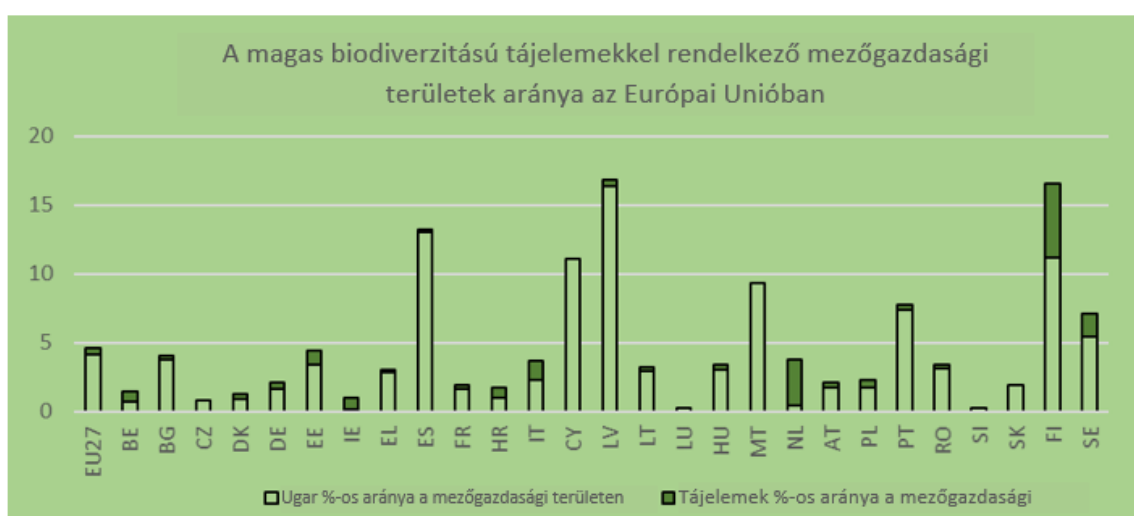
Bár Magyarországon az ökológiai gazdálkodásba bevont területek nagysága 2005 és 2015 között stagnált, 2015 és 2016 között nagyon jelentős, 44 %-os növekedést mutatott (3. ábra), és 2019-ben csaknem az MHT 6 %-át teszi ki⁷⁶. Az átállás alatt lévő mezőgazdasági hasznosítású területek aránya 2016-ban és 2017-ben magas volt, de 2018-ban visszaesés történt, a növekedés fenntartásához azonban az arány újbóli növelésére van szükség. A Magyarországon regisztrált ökológiai gazdálkodók száma is nőtt az említett időszakban, 2016 és 2018 között pedig megduplázódott (a 2016-ban regisztrált 1 672 gazdálkodóról 2018-ra 3 414-re nőtt). A vidékfejlesztés a 2014–2020-as programozási időszak során 110 000 hektárnyi ökológiai gazdálkodásba bevont földterület fenntartásához és átalakításához nyújtott támogatást. Az ökológiai állattenyésztés szintje még mindig nagyon alacsony és kevésbé hangsúlyos. Az ökológiai állatállomány tekintetében nem történt jelentős növekedés, 2014 és 2018 között ugyanakkor csökkenés volt tapasztalható. Utóbbi nem érintette az ökológiai baromfiállományt, amely 80 %-kal nőtt.

Az ökológiai gazdaságból származó zöldségek és gyümölcsök fejletlenebb belföldi piaca és alacsonyabb kereslete, valamint a feldolgozókapacitás hiánya a szántóföldi növények – főleg gabonafélék, olajnövények és takarmánynövények – termelési túlsúlyának kedvezett. Ezeket a termékeket főleg feldolgozás nélküli, nagy tételben történő exportálásra szánják, hosszú ideig tárolhatók állapotromlás nélkül, nagy mennyiségben, könnyen szállíthatók, és termelésükben, illetve nagykereskedelmi értékesítésükben számos integrációs szervezet vállal aktív szerepet. A gabonafélék termesztését a mezőgazdasági termelők magasabb szintű szaktudása is segíti.

A kizárólagosan az ökológiai gazdálkodás számára fenntartott infrastruktúrát az integráció hiánya jellemzi (termelői szervezetek, feldolgozó együtműködés stb.), és a gazdaságok közötti együtműködés továbbra sem megfelelő. Ugyanakkor kialakult az ökológiai gazdálkodás egyetemi szintű és középfokú szakképzése, és az alapszintű tudás átadására alkalmas oktatási anyagok is kidolgozásra kerültek.

Forrás: EUROSTAT [[org_cropar_h1](#)] és [[org_cropar](#)]

Forrás: DG AGRI az Eurostat és a Közös Kutatóközpont LUCAS-felmérésen alapuló adatai alapján.

* Figyelembe vett lineáris elemek: Fűves mezsgyék, cserjeszegélyek, önmagukban álló fák és bokrok, fasorok, sövények és árkok. Ezt a becslést a módszertani ellentmondások miatt óvatossággal kell kezelni.

2.7. A mezőgazdasági pálya vonzóvá tétele a fiatal mezőgazdasági termelők számára, valamint a vállalkozásfejlesztés vidéki térségekben történő előmozdítása

Magyarország mezőgazdasági ágazatát a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság előregedése jellemzi. 2016-ban a mezőgazdasági üzemvezetők több mint felének (58,1 %-ának) életkora haladta meg az 55 évet Magyarországon, és csupán a gazdálkodók 6 %-a volt 35 év alatti (a fiatal és az idősebb gazdálkodók aránya 0,10)⁷⁷. A fiatal mezőgazdasági üzemvezetők aránya 2005 óta csökken, így sürgős generációs megújulásra van szükség. A fiatal női mezőgazdasági termelők százalékos aránya az évek során emelkedést mutat. 2019-ben a mezőgazdasági termelők 27 %-a volt nő, ami enyhén elmarad az EU átlagától (29 %)

Az eladó/bérbeadó földterületek korlátozott elérhetősége és magas árai miatt a mezőgazdasági területhez való hozzáférés az egyik legjelentősebb akadály a fiatal mezőgazdasági termelők számára Magyarországon. A fiatal mezőgazdasági termelők esetében az átlagos gazdasági és fizikai üzemméret 2005 óta megduplázódott, elérve a 12 hektárt; ez azonban még mindig elmarad a többi uniós ország adataitól, ahol a fiatal

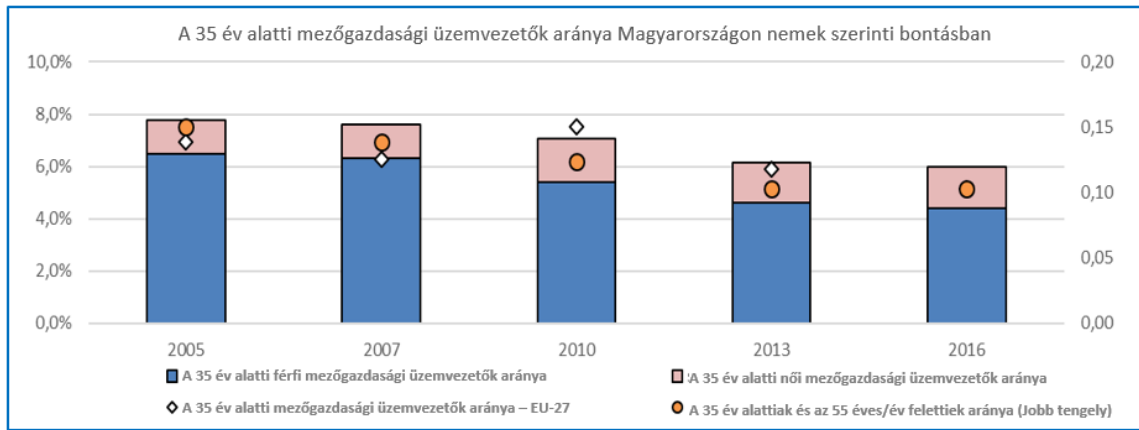
mezőgazdasági termelők jellemzően nagyobb és specializáltabb gazdaságokkal rendelkeznek. A fiatal mezőgazdasági termelőknek ezenkívül a nemzeti jogszabályokból eredő adminisztratív akadályokkal is szembe kell nézniük, amelyek nehézségeket okoznak a földterülethez való hozzáférésben, különösen az átadások terén.⁷⁸

A fiatal mezőgazdasági termelők és az új belépők a tőkéhez jutás megkísérlése során is súlyos nehézségekkel néznek szembe. Ennek legfőbb oka az üzleti adatok és a hiteltörténet hiánya, valamint a biztosítékként használható eszközök korlátozottsága és a jelzáloggal terhelhető földterületek hiánya. A meglévő gazdaságokat átvevő fiatal mezőgazdasági termelők jobb esélyekkel rendelkeznek a kölcsönfelvétel terén, mivel a hitelintézeteket cash flow-alapú visszafizetésben részesíthetik a biztosíték helyett. A fő problémát továbbra is a vállalkozásindításhoz szükséges kezdeti befektetések hosszú távú finanszírozása jelenti⁷⁹. A mezőgazdasági ágazat alacsony vonzereje és alacsony jövedelme (az átlagbér 76,7 %-a) szintén akadályt jelentenek a magyarországi fiatal mezőgazdasági termelők számára.

A fiatal mezőgazdasági termelőkkel előtt álló legfőbb kihívások egyike a tudáshoz való hozzáférés is. Magyarország egyike azoknak az országoknak, ahol a fiatal üzemvezetők mezőgazdasági képzése a legalacsonyabb mértékű. Bár az évek előrehaladtával az arány emelkedést mutat, még mindig jóval alulmúlja az uniós átlagot, különösen a teljes körű mezőgazdasági képzés tekintetében (Magyarországon 8 %, az EU-ban 21 %) ⁸⁰.

Magyarország már alkalmaz különböző, a mezőgazdasági ágazat generációs megújulását támogató intézkedéseket a KAP keretein belül. Az első pillér keretében az ország a közvetlen kifizetésekre vonatkozó nemzeti felső összeghatárból a fiatal mezőgazdasági termelőknek kifizetendő támogatásra 2016 óta minden évben 0,4 %-ot különített el, habár a tényleges kiadás ennél magasabb volt (2018-ban 0,9 %). Ez éves szinten 9–11 000 fiatal, egyenként átlagosan 19–21 hektárnyi földterülettel rendelkező mezőgazdasági termelő számára jelentett 68 EUR/ha összegű finanszírozást⁸¹. A vidékfejlesztési program ezenkívül 3 000 fiatal mezőgazdasági termelő vállalkozásindítását is támogatja.

A vidéki térségeket jellemző gazdasági tevékenységek szintje alacsony: Az egy főre jutó GDP (PPS/lakos) 12 331 EUR a vidéki térségekben (ez EU-ban ez a szám 20 067 EUR a városi térségekben pedig 38 677 EUR). A mezőgazdaság, amely a GDP 4,2 %-át teszi ki, továbbra is jelentős szerepet játszik a gazdaságban, a vidéki gazdaságra és foglalkoztatásra gyakorolt hatása azonban lassú csökkenést mutat. A Magyarország vidéki térségeiben gyakran hiányzó vagy gyenge minőség alapvető szolgáltatások és infrastruktúrák olyan feltételek, amelyek fontosak a generációs megújulás és a helyi fejlesztések biztosítása⁸² szempontjából, valamint lényegesek ahhoz, hogy a vidéki térségek és a gazdálkodás vonzóvá váljon a fiatalok számára. 2016-ban az elmúlt évek fejlődő tendenciáit követően 9 891 vállalkozást alapítottak a vidéki térségekben⁸³.

Forrás: EUROSTAT.

2.8. A foglalkoztatás, a növekedés, a társadalmi befogadás és a helyi fejlődés előmozdítása a vidéki területeken, ideértve a biogazdaságot és a fenntartható erdőgazdálkodást

Az Eurostat definíciói alapján Magyarország területének 28 %-a⁸⁴ számít vidéki térségnek. A népesség 18,7 %-a vidéki térségekben él; és a köztes régiókban élők arány is magas (63,4 %)⁸⁵.

A KAP-kifizetések túlnyomó részével rendelkező mezőgazdasági ágazat, amelynek GDP-hozzájárulása 4,2 %⁸⁶ (ez jelentősen meghaladja az 1,8 %-os uniós átlagot) továbbra is jelentős gazdasági szereppel bír Magyarországon, 4 %-os munkaerő-hozzájárulása azonban meglehetősen korlátozott mértékű (uniós átlag). A foglalkoztatás aránya a vidéki térségekben nő, és a primer szektor e térségek foglalkoztatásának továbbra is 11,2 %-át teszi ki (némi alulmúlva a 12,7 %-os uniós átlagot). A női mezőgazdasági termelők aránya 27 %, ami kevéssel marad el az EU átlagától (28 %)⁸⁷.

A gazdaságok legtöbbszörének gazdasági mérete nagyon kicsi – 80 %-uk nem haladja meg a 8 000 EUR értékű standard termelési értéket. A magyarországi mezőgazdasági üzemek 60 %-a nem részesül közvetlen kifizetésben (ez sokkal több, mint az EU 40 %-os átlaga)⁸⁸.

Az ország a vidékfejlesztési program költségvetésének 7 %-át irányozta elő a vidéki térségek alapvető szolgáltatásainak fejlesztésére, és a minimális összeget a LEADER-re (5 %). A LEADER program jelenleg a vidéki területek 66 %-át fedi le, és keretében körülbelül 100 helyi akciócsoport működik. A helyi akciócsoportok meglehetősen alacsony költségvetéssel rendelkeznek, így csak korlátozott mértékben tudnak hozzájárulni a vidéki térségek fejlesztéséhez.

A vidéki térségek szegénységi rátája kedvező tendenciákat mutat, 23,3 %-os⁸⁹ aránya ugyanakkor sokkal magasabb, mint a városokat jellemző 14,9 %-os arány, és a mutató bizonyos vidéki megyékben kiváltképp magas. A GDP egy főre eső, vásárlóerő-egyenértékben kifejezett értéke az EU-27 átlagával összehasonlítva kiemelkedően alacsony a vidéki térségekben, és 2006 óta ezen a téren nem következett be valódi javulás. Ezzel szemben ugyanez a mutató a városokban jelentősen meghaladja az EU-27 átlagát. A vidéki népesség száma 2015 óta 2,7 %-kal csökkent, a népsűrűség 2013 óta enyhe csökkenést mutat (2016-ban 74 fő/km²), az elvándorlás aránya pedig különösen magas a gazdaságilag aktív nők körében (az aktív, 15–64 év közötti nők aránya a vidéki népességben belül 2015–2019 között 6 %-kal csökkent). Az elöregedés problémát jelent,

tekintve, hogy az idősek vidéki népességen belüli aránya a férfiak körében 10 %-kal, a nők körében pedig 6 %-kal nőtt⁹⁰. A fiatalkori munkanélküliség aránya a vidéki térségekben körülbelül 10 %-os. A nők foglalkoztatási aránya ezeken a területeken 60 %-ra nőtt (pozitív tendencia), de még így is jóval elmarad a férfiak foglalkoztatási arányától (75 %)⁹¹. A nők munkanélküliségi aránya körülbelül 6 %-os, ami azt jelenti, hogy az aktív korú nők egy jelentős hányada sem foglalkoztatottnak, sem pedig munkanélkülinek nem minősül. Ez utalhat a nők hivatalosan el nem ismert munkavégzésének nagy arányára is (pl. a gazdaságban végzett munka, az idősek, fogyatékossgal élők és gyermekek otthoni gondozása stb.), ami növeli kiszolgáltatottságuk kockázatát. A becslések szerint a roma népesség körülbelül 300 000–900 000 embert foglal magában, akiknek fele vidéki falvakban él, gyakran az ország legszegényebb részein. Egyharmaduk 15 év alatti, és csupán egyötödük életkora haladja meg a 60 évet. A magas szegénységi aránnyal párosulva, a gyermekek és fiatalok veszélyeztetettségének kockázata különösen nagy a roma népességen belül. A roma népesség iskolázottsági szintje alacsonyabb, mint a népesség többi részéé (a roma népesség 80 %-ának csupán általános iskolai végzettsége van). Körükben a munkanélküliségi arány kiemelkedően magas, a közmunkaprogramoknak köszönhetően azonban pozitív tendencia figyelhető meg. A vidéki térségekben a roma népesség jelentős, veszélyeztetett csoportot képvisel, amely egyúttal lehetőséget kínál a munkaerőt illető igények kielégítésére a mezőgazdasági, élelmiszeripari és erdészeti ágazatokon belül is.

Az ország földrajzi szerkezetét tekintve a vidéki térségek távoli fekvése elviekben nem minősülhet jelentős kihívásnak. A szegényebb vidéki területeken található falvak és tanyák számára azonban az összekapcsoltság problémát jelent, még azokban az esetekben is, ha az érintett falvak jól teljesítő régiókban helyezkednek el. A vidéki térségeket számos megyében az alapvető infrastruktúrákhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiánya jellemzi, ami a távolság és az elhagyatottság érzését vonja maga után.

Magyarországon a biogazdaság 390 000 embert foglalkoztat, legnagyobb részt a mezőgazdasági ágazatban, amelyet az élelmiszeripari ágazat követ. Gazdasági szempontból a biogazdaság határozottan legfontosabb ágazata az árbevétel 46 %-át kitevő élelmiszeripari ágazat, amelyet a mezőgazdaság követ (28 %). A gazdaság és foglalkoztatás az ágazatban ugyan pozitív tendenciákat mutat, de még mindig alacsony szinten állnak. 2015-ben Magyarországon a biogazdaság munkatermelékenysége (67 300 EUR személyenként) az EU-27 adataival (119 000 EUR személyenként) összevetve jóval alacsonyabb volt, és – utóbbival ellentétben – 2008 óta csökkenést is mutatott⁹².

Az erdőgazdálkodási ágazat termelékenysége meglehetősen alacsony, és csökkenést mutat. Az erdőgazdálkodásban alkalmazott személyek száma alacsony (0,56 %), és a 2013-as adathoz (0,6 %) képest enyhe visszaesés jellemzi. Magyarország a jelenlegi vidékfejlesztési program támogatásával sokat ruház be az új erdőtelepítésekbe, és egyértelmű nemzeti politikai célként határozza meg az erdőgazdálkodási ágazat fejlesztését.

2.9. Az uniós mezőgazdaság élelmiszerekkel és egészséggel kapcsolatos társadalmi igényekre adott válaszainak javítása, többek között a biztonságos, tápláló élelmiszerek fenntartható termelése és az állatjólét terén

Az élelmiszerek fenntartható termelése szempontjából alapvető fontosságú a növényvédő szerek biztonságosságának garantálása, illetve használatuk szabályozása. Ebben a

tekintetben a két harmonizált kockázati mutatóhoz tartozó összesített súlyozott mutató alakulása fontos adatokat közöl: az 1. harmonizált kockázati mutató (HRI)⁹³ értéke az elmúlt néhány év során stabil volt, és 2018-ra nézve jelentős csökkenést mutatott; a 2. harmonizált kockázati mutató (HRII) értékének alakulása szintén csökkenő tendenciát jelzett. Ennek ellenére az adott időszakban a veszélyesebb növényvédő szerek értékesítése a teljes eladások magas és stabilan fennálló százalékos arányát képezte

A peszticidek fenntartható használatáról szóló irányelv végrehajtásának 2018-ban, a DG SANTE (Egészségügyi és Élelmiszerbiztonsági Főigazgatóság) által végzett vizsgálata⁹⁴ számos hiányosságot tárt fel. Sok más tagállamhoz hasonlóan, a 2013–2017 közötti időszakot lefedő Nemzeti Cselekvési Tervből (NCST) is hiányoztak az átfogó, mennyiségi célkitűzések és a számszerűsített célok, aminek következtében lehetetlenné vált az irányelv célkitűzéseinek eléréséhez vezető haladás bemutatása. Ráadásul nem történt meg az irányelvben előírt ötéves időszakon belül a nemzeti cselekvési terv felülvizsgálata.

Az irányelv követelményeinek való megfeleléshez fontos területeken van még szükség további intézkedésekre⁹⁵. Ebből a szempontból különösen fontos a légi permetezés (a légi permetezés tekintetében az eltérések jóváhagyását lehetővé tevő feltételek ellenőrzése), a peszticid kijuttatásához használt berendezések vizsgálata (bár az ellenőrző rendszer már kialakításra került, a vizsgálatra vonatkozó jogi kötelezettséget még nem teremtették meg Magyarországon), valamint az integrált növényvédelem végrehajtásának ellenőrzése. Magyarország számára az átfogó kihívást a pozitív tendencia fenntartása jelenti majd annak érdekében, hogy az ország teljesíthesse „a termelőtől a fogyasztóig” stratégia céljait.

Az antimikrobiális szerek humán és állategészségügyben történő, túlzott és nem megfelelő használatához kapcsolódó antimikrobiális rezisztencia (AMR) különösen nagy hangsúlyt kell, hogy kapjon, mivel Magyarország 180,6 mg/PCU eladási adatával 2018-ban az egyike volt az állatgyógyászati antimikrobiális szereket magasabb mértékben értékesítő uniós tagállamoknak⁹⁶.

Magyarországon 2018-ban az állatgyógyászati antimikrobiális szerekből 150,2 tonnát értékesítettek, ami meghaladja a 118,3 mg/PCU-s EU-s átlagot, és az 5. legnagyobb értéket képviseli az EU-27 tagállamai között. A magyar állattenyésztők nagymértékben használnak polimixin (10,1 mg/PCU amely a harmadik legmagasabb az EU-ban) és fluorkinolon (10,8 g/PCU, a második legmagasabb) antimikrobiális szereket. Más tagállamokhoz hasonlóan, a harmadik és negyedik generációs cefalosporinok felhasználása Magyarországon mérsékelt szintű, habár az ország a legnagyobb konkrét fogyasztók egyike az Unióban (0,5 mg/PCU). A mezőgazdasági termelőknek a Nemzeti Agrárkutató és Innovációs Központtal tartozó Agrárgazdasági Kutató Intézet (NAIK AKI) 2019-es, antibiotikumok használatáról szóló felmérésében szereplő kérdőívben megadott válaszai alapján az antibiotikumokat, állatfajoktól függetlenül, rendszeresen használják profilaktikus, betegségmegelőzési jelleggel. A megelőző jellegű állománykezelést támasztja alá az a tény is, miszerint Magyarország által az Európai Gyógyszerügynökség európai állategészségügyi antibiotikumfelhasználási felügyelete (ESVAC) felé továbbított adatok a széles spektrumú tetraciklinek és penicillinek magas szintű használatára engednek következtetni.

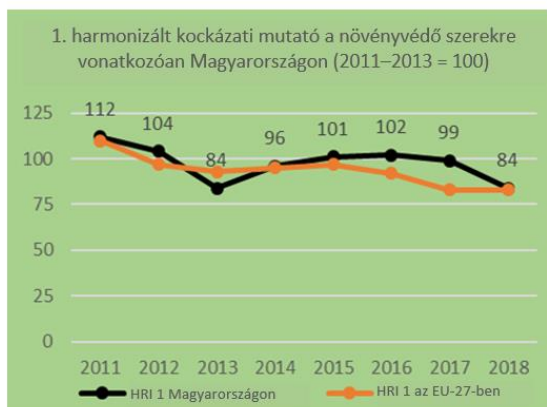
Magyarországon jelenleg 4 állatjóléti program működik (baromfi-, sertés-, tenyészkoca- és tenyészbaromfi-állatjóléti támogatás).

A DG SANTE⁹⁷ által 2019-ben végzett ellenőrzés alapján megállapítást nyert, hogy a magyar hatóságok és a sertésenyésztési ágazat nem tett kézzelfogható lépéseket a farokrágás mértékének csökkentése, valamint a farokkurtítási gyakorlat alkalmazásának elkerülése érdekében, amelyet még mindig rendszeresen végeznek az ország valamennyi részén. Magyarország nem volt abban a helyzetben, hogy a sertések 95 %-án végrehajtott farokkurtítási gyakorlat folyamatos alkalmazását megindokolja. Ebből kifolyólag további ösztönzők alkalmazására van szükség a gazdaságokon belüli feltételek javítására annak érdekében, hogy csökkentsék a farokkurtított sertések számát.

A biológiai biztonság is kihívásnak számít, tekintve, hogy Magyarország egyike az afrikai sertéspestis (ASP) által érintett országoknak, melynek esetében az alacsonyabb biológia biztonság által jellemzett gazdaságok, valamint a gyenge ellenőrzések nagyobb kockázatot jelentenek az állatbetegségekkel való fertőződés, valamint azoknak terjedése szempontjából.

Az étrendi kockázati tényezőkből fakadó, nem fertőző betegségek nagyon nagy terhet rónak az országra, amit az egészségkárosodással korrigált életévek (DALY) 100 000 lakosra vonatkozó mutatójával lehet kifejezni⁹⁸. A DALY mutatót számos kockázati tényező befolyásolja, melyek az étrenden kívül a dohányzást és az alkoholfogyasztást, a mozgásszegény életmódot, valamint az elhízás foglalják magukban. Magyarország népességének igen jelentős része túlsúlyos vagy elhízott⁹⁹. Az erőfeszítéseknek – a nemzeti ajánlás okkal összhangban – az egészséges és fenntartható étrendre történő átállásra kell összpontosítaniuk az elhízottság és a túlsúly arányának, valamint a nem fertőző betegségek előfordulásának csökkentése érdekében, egyúttal javítva az élelmiszerrendszer általános környezeti hatását. Ezek közé tartozik az inkább növényi alapú, kevesebb vörös és feldolgozott húst (amelynek becsült fogyasztása nagyon magas Magyarországon¹⁰⁰), valamint több zöldséget és gyümölcsöt, teljes kiőrlésű gabonafélét, hüvelyes növényt, diófélét és olajos magvat tartalmazó étrendre való átállást, mivel az hozzájárulhat az egészséges és fenntarthatóbb táplálkozáshoz.

Habár léteznek Magyarországra vonatkozó becslések, a háztartásokat illető kivételektől eltekintve nem áll rendelkezésre hivatalosan mért vagy gyűjtött adat az élelmiszer-hulladék mennyiségéről¹⁰¹. A 2008/98/EK hulladék-keretirányelv 29. cikkének (2a) bekezdése által előírt nemzeti hulladékmegelőzési program várhatóan megfelelő módon tárgyalja majd a mezőgazdaságot érintő élelmiszer-veszteség és -pazarlás kérdését. A jelenlegi, 2014–2020 közötti időszakot program nem foglalkozik megfelelően az elsődleges élelmiszertermelésből származó hulladék kérdésével.

Forrás: DG AGRI az ESVAC, 10. ESVAC jelentés (2020) után

Forrás: EUROSTAT [aei_hri]

2.10. Az ismeretek, az innováció és a digitalizáció átfogó célkitűzése

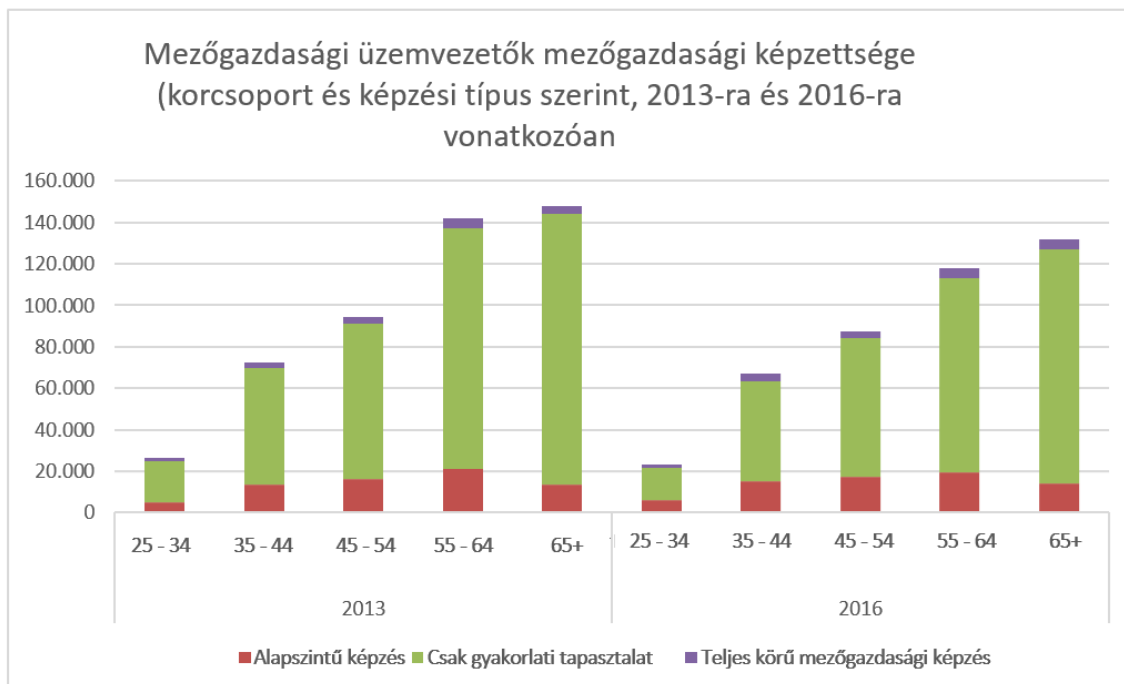
A mezőgazdasági ismeretek és innovációk rendszere (AKIS) bizonyos részeit Magyarországon a jólszervezettség és jó koordináció jellemzi. A Magyar Agrárkamara mezőgazdasági tanácsadói, információs és oktatási szolgáltatásokat működtet a szakmaközi szervezetek egy olyan erős hálózatával együtt, amely az ország legfontosabb agrár-élelmiszeripari ellátási láncait képviseli (pl. tejágazat, baromfiágazat, sertéságazat, gabonaágazat, zöldség- és gyümölcságazat). Az oktatási ágazat 6, főleg mezőgazdasági, kertészeti és állatorvosi egyetemet, valamint 46 szakiskolát foglal magában. A mezőgazdasági alkalmazott kutatási ágazat főleg a Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ köré szerveződik, amely az ország különböző pontjain elhelyezkedő különböző intézmények hálózatán keresztül végzi tevékenységét. Az információterjesztés biztosítása érdekében számtalan kezdeményezés született. 2016-ban elindult egy európai innovációs partnerségi (EIP-AGRI) weboldal, amely lehetőség kínál a potenciális operatív csoportoknak arra, hogy megosszák ötleteiket, valamint a projektek előrehaladásával kapcsolatos eredményeiket. 2017 óta egy informális AKIS-munkacsoport is működik, amely a tudással és innovációval kapcsolatos kihívások megvitatására, a tapasztalatok megosztására, valamint a szereplők közötti kapcsolatok erősítésére szolgál. Működik néhány agrár-élelmiszeripari klaszter is Magyarországon.

A hálózati támogatási egységek alkalmazottainak száma a többi tagállammal összehasonlítva alacsony (nemzeti szinten és a regionális ágak szintjén is)¹⁰². A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat költségvetésére vonatkozóan nem állnak rendelkezésre adatok. Az EIP-AGRI operatív csoportokat már kiválasztották, és megkezdték az innovációs projektek végrehajtását, de konkrét eredményeket eddig még nem jelentettek. Magyarországon a mezőgazdasági adatok kutatók és a politikai döntéshozók számára való elérhetősége javításra szorul.

Általánosságban véve, míg a struktúrák szilárdnak mondhatók, a magyarországi AKIS még mindig viszonylag gyenge, és némileg elaprózódott. Ebből kifolyólag a különböző részek közötti együttműködés további fejlesztésre szorul¹⁰³, valamint a KAP és az Európai Kutatási Térség közötti szinergiák is megerősítésre várnak.

Magyarország eddig még nem döntött a KAP végrehajtását ellenőrző műholdas módszerek alkalmazása mellett, és jelenleg nem vesz részt azokban az uniós projektekből, amelyek a KAP modernizációját célzó új technológiák elterjesztésén dolgoznak.

A jelenlegi vidékfejlesztési program keretében az ország az uniós átlagnál némileg magasabb összeget tervezett a tudástranszferre (1,4 %) és a tanácsadó szolgáltatásokra (1,1 %) szánni. A költségvetés azonban meglehetősen korlátozott, és főleg a vidékfejlesztési intézkedések végrehajtását célozza meg. A tényleges kiadásokat ráadásul a tudástranszfer esetében 45 %-ra (2020 második negyedévében), a tanácsadó szolgáltatások és az EIP operatív csoportok esetében pedig nullára korlátozták. A vidékfejlesztési program tudással és innovációval kapcsolatos összes intézkedésére tervezett teljes költségvetés nagyjából megegyezett az uniós átlaggal.

Forrás: EUROSTAT [[ef_mp_training](#)].

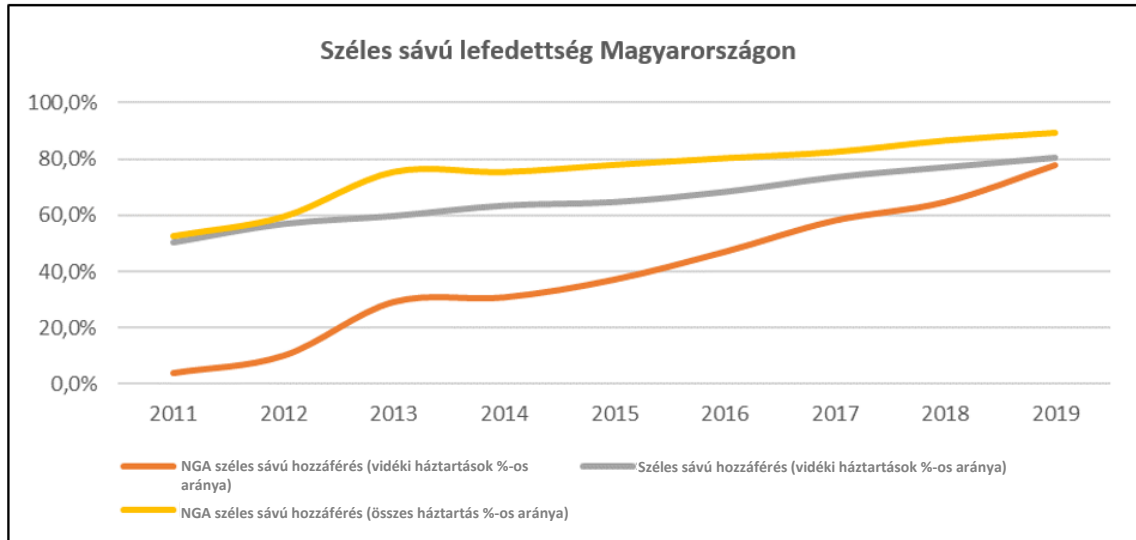
A magyar mezőgazdasági termelők iskolai végzettsége és tudásszintje elmarad az EU-s átlagtól. A mezőgazdasági termelők 79 %-a kizárólag gyakorlati tudással rendelkezik (az EU-ban ez 68 %), 17 %-uk részesült alapszintű (EU-ban 23 %) és csupán 4 %-uk teljes körű mezőgazdasági képzésben (EU-ban 9 %)¹⁰⁴. A nők aránya különösen magas a kizárólag gyakorlati tapasztalattal rendelkezők kategóriáján belül. A vidéki térségeket általánosságban az iskolai végzettség alacsonyabb szintje jellemzi. A NEET-fiatalok (azok a 15–24 éves korosztályba tartozó fiatalok, akik nem vesznek részt a foglalkoztatásban, oktatásban vagy képzésben) aránya magasabb a vidéki térségekben (15 %), és különösen magas a fiatal nők körében (19 %). Az oktatást és a képzést korán elhagyók aránya a 18–24 éves korosztályban sokkal magasabb a vidéki térségekben (18 %), mint a városokban (6 %). A vidéki népesség 26,9 %-a rendelkezik az általános iskolainál alacsonyabb, általános iskolai, illetve alsó középfokú végzettséggel (a városokban ez a szám 8,9 %), és csupán 11,7 %-uk felsőfokú végzettséggel (a városokban ez az arány 39 %).

Az innovációt is a kihívások közé lehet sorolni, mivel a kutatás és fejlesztés (K+F) intenzitása az országban meglehetősen alacsonynak (a GDP 1,53 %, szemben az EU 2,12 %-os arányával), a mezőgazdasági ágazatban (az összkidadások 1,3 %-a, amelynek csupán 21,5 %-át fordítják alkalmazott kutatásra) pedig különösen alacsonynak számít.

A K+F Budapesten koncentrálódik (61,2 %). A K+F erőforrásai főleg a magánszektorból (52 %), és azon belül 53 %-ban a több mint 500 főt foglalkoztató vállalatokból kerülnek ki¹⁰⁵. A jelenleg vidékfejlesztési program keretében Magyarország az uniós átlagnál (1,7 %) némileg alacsonyabb összeget (1,3 %-ot) irányzott elő az együttműködési projektekre. Ebből az együttműködésre fordított kiadásból megvalósulhat a tervezett 70 EIP-AGRI-csoport és 400 együttműködési projekt támogatása, a megvalósítás azonban – ahogyan fentebb említésre került – meglehetősen korlátozott.

A széles sávú internet-hozzáférés kulcsfontosságú a vidéki innováció szempontjából. A következő generációs széles sávú lefedettség a vidéki térségekben 80 %-os. Ez egy pozitív tendencia eredménye, a vidéki háztartások 20 %-a azonban még mindig nem

rendelkezik nagy sebességű internet-hozzáféréssel. A digitális készségek terén Magyarország a legrosszabbul teljesítő országok közé sorolható, mivel népességnek csupán 20 %-a rendelkezik internethasználati készségekkel. A Digitális Gazdaság és Társadalom Index (DESI) 2020-as jelentése szerint a társadalmi-demográfiai tényezők alapvető jelentőségűek: az idősek, az inaktívak és a kevésbé iskolázottak digitális szempontból veszélyeztetettebbnek minősülnek.

Forrás: Európai Bizottság. *A digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő mutató*. DESI egyedi mutatók – 1b1 Gyors széles sávú (NGA) lefedettség [[desi_1b1_fbbc](#)]

-
- ¹ Greifswald Mire Centre: Peatlands in the EU Common Agriculture Policy (CAP) after 2020 Position Paper (2020); https://www.greifswaldmoor.de/files/dokumente/Infopapiere_Briefings/202003_CAP%20Policy%20Brief%20Peatlands%20in%20the%20new%20EU%20Version%204.8.pdf
- ² Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság. KAP kontextusmutató C.26 Mezőgazdasági vállalkozói jövedelem. EUROSTAT [[aact_eaa04](#)], [[aact_ali01](#)] és [[aact_eaa06](#)] alapú jövedelem, a munkavállalói jövedelem visszaírása a vállalkozói jövedelemhez.
- ³ Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság. KAP kontextusmutató C.26 Mezőgazdasági vállalkozói jövedelem. EUROSTAT [[aact_eaa04](#)], [[aact_ali01](#)] és [[aact_eaa06](#)] alapú jövedelem, a munkavállalói jövedelem visszaírása a vállalkozói jövedelemhez és elosztva az éves munkaerőegységek teljes számával. Megjegyzés: becült 2019. évi adatok. Az ezer munkaóra vonatkozó EUROSTAT adatokon alapuló [[nama_10_a10_e](#)] gazdasági átlagbér a munkavállalói hazai fogalom [[nama_10_a10](#)] és a „bérek és keresetek” adatok alkalmazásával.
- ⁴ Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság. KAP kontextusmutató C.25 Mezőgazdasági tényezőjévedelem. Az EUROSTAT [[aact_eaa04](#)], [[aact_ali01](#)] és [[aact_eaa06](#)] alapján.
- ⁵ A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság Mezőgazdasági számviteli információs hálózat (FADN) adatain alapuló, saját számításai (2018-ig bezárólag).
- ⁶ A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság Mezőgazdasági számviteli információs hálózat (FADN) adatain alapuló, saját számításai (2018-ig bezárólag).
- ⁷ A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság ISAMM-on keresztül továbbított tagállami bejelentéseken alapuló, saját számításai.
- ⁸ KAP-mutatók áttekintése: KAP-mutatók áttekintése: KAP-mutatók áttekintése: A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság CATS (az európai mezőgazdasági pénzalapok kifizetéseivel kapcsolatos információkat gyűjtő adatbázis) adatain alapuló, saját számításai (2015–2017). KAP-eredménymutató [R6 Kisebbségi gazdaságok részére történő átcsoportosítás](#)
- ⁹ A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság CATS (az európai mezőgazdasági pénzalapok kifizetéseivel kapcsolatos információkat gyűjtő adatbázis) adatain alapuló, saját számításai (2017-ig bezárólag).
- ¹⁰ Az FADN definíciója szerint a mezőgazdasági üzemek „ökonómiai méretét” (EUR-ban megadott) standard termelési értékük alapján kell megadni, azaz a mezőgazdasági termelésük standard értéke alapján.
- ¹¹ Fizikai méretre vonatkozó adatok: A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság Mezőgazdasági számviteli információs hálózat (FADN) adatain alapuló, saját számításai (2018-ig bezárólag); gazdasági méretre vonatkozó adatok: mezőgazdasági számviteli információs hálózat. Az FADN szabványos jelentései. [YEAR.COUNTRY.SIZ6](#) és saját számítások (2018-ig bezárólag).
- ¹² Mezőgazdasági számviteli információs hálózat. Az FADN szabványos jelentései. [YEAR.COUNTRY.TF14](#) és saját számítások (2018-ig bezárólag).
- ¹³ Mezőgazdasági számviteli információs hálózat. Az FADN szabványos jelentései. [YEAR.COUNTRY.ANC3](#) és saját számítások (2018-ig bezárólag).
- ¹⁴ Európai Bizottság, Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság, ECORYS, Wageningen Economic Research; 2018.08.24., [Study on risk management in EU agriculture](#)
- ¹⁵ Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság. KAP kontextusmutató C.26 Mezőgazdasági vállalkozói jövedelem. EUROSTAT [[aact_eaa04](#)], [[aact_ali01](#)] és [[aact_eaa06](#)] alapú jövedelem, a munkavállalói jövedelem visszaírása a vállalkozói jövedelemhez és elosztva az éves munkaerőegységek teljes számával. Megjegyzés: becült 2019. évi adatok. Az ezer munkaóra vonatkozó EUROSTAT adatokon alapuló [[nama_10_a10_e](#)] gazdasági átlagbér a munkavállalói hazai fogalom [[nama_10_a10](#)] és a „bérek és keresetek” adatok alkalmazásával.
- ¹⁶ Európai Bizottság. *Statisztikai adatlap – Magyarország*. 2019. szeptember; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hu_en.pdf
- ¹⁷ Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Hungary, Fi-Compass, 2020. június, 55. o.; https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Hungary.pdf
- ¹⁸ Statisztikai adatlap – Magyarország, 2020. június, 2. o.; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hu_en.pdf
- ¹⁹ Európai Bizottság. KAP kontextusmutató C.17 Mezőgazdasági üzemek (gazdaságok). Az EUROSTAT [[ef_m_farmleg](#)] alapján.

- ²⁰ Meg kell jegyezni, hogy ez az átlagérték a földtulajdonlási adatok alapján került meghatározásra. Számos ennél jóval nagyobb gazdaság van, amelyek azonban a földterületük legnagyobb részét bérlik.
- ²¹ Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.17 Mezőgazdasági üzemek (gazdaságok)*. Az EUROSTAT [[ef_m_farmleg](#)] alapján.
Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.18 Mezőgazdasági terület*. Az EUROSTAT [[apro_cpsh1](#)] alapján.
Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.21 Számosállategység*. Az EUROSTAT [[ef_lsk_main](#)], [[ef_lsk_poultry](#)], [[ef_lsk_bovine](#)] és [[ef_lus_main](#)] alapján.
Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.23 A mezőgazdasági üzemvezetők korszerkezete*. Az EUROSTAT [[ef_m_farmang](#)] alapján.
- ²² Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.17 Mezőgazdasági üzemek (gazdaságok)*. Az EUROSTAT [[ef_m_farmleg](#)] alapján.
Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.18 Mezőgazdasági terület*. Az EUROSTAT [[apro_cpsh1](#)] alapján.
Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.21 Számosállategység*. Az EUROSTAT [[ef_lsk_main](#)], [[ef_lsk_poultry](#)], [[ef_lsk_bovine](#)] és [[ef_lus_main](#)] alapján.
Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.23 A mezőgazdasági üzemvezetők korszerkezete*. Az EUROSTAT [[ef_m_farmang](#)] alapján.
- ²³ Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.14 Munkatermelékenység a mezőgazdaságban*. Az EUROSTAT [[aact_eaa01](#)] és [[aact_ali01](#)] alapján.
- ²⁴ Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Hungary, Fi-Compass, 2020. június, 13. o.; https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Hungary.pdf
- ²⁵ Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Hungary, Fi-Compass, 2020. június, 11. o.; https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Hungary.pdf
- ²⁶ Európai Bizottság. <https://europa.eu/!Pj64rj>
- ²⁷ Európai Bizottság. <https://europa.eu/!Pj64rj>
- ²⁸ Európai Bizottság. *Statisztikai adatlap – Magyarország*. 2020. június; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hu_en.pdf
- ²⁹ Európai Bizottság. *Statisztikai adatlap – Magyarország*. 2020. június; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hu_en.pdf
- ³⁰ Európai Bizottság. *Statisztikai adatlap – Magyarország*. 2020. június; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hu_en.pdf
- ³¹ Európai Bizottság. *Bizottsági szolgálati munkadokumentum – Hatásvizsgálat. Kezdeményezés az élelmiszer-ellátási lánc javítására (tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok)* <https://europa.eu/!rX64CX>
- ³² OCDE. *Competition Issues in the Food Chain Industry 2013* <https://oe.cd/39q>
- ³³ Európai Bizottság. *Bizottsági szolgálati munkadokumentum A piac átláthatósága az EU élelmiszer-ellátási láncában (kísérő dokumentum)* <https://europa.eu/!NY67fH>
- ³⁴ Potori Norbert, Paweł Chmieliński, Andrew F. Fieldsend (eds); Potori Norbert, Paweł Chmieliński, Bożena Karwat-Woźniak, Biró Szabolcs, Adam Wasilewski, Tóth Orsolya, Fogarasi József, Barbara Wieliczko, Marek Wigier, Tóth Kristóf, Lámfalusi Ibolya, Joanna Pawłowska-Tyszko, Zbigniew Floriańczyk, Székely Erika, Andrew F. Fieldsend, Kemény Gábor, Cezary Klimkowski, Varga Tibor, Jankuné Kürthy Gyöngyi, Mariusz Hamulczuk, Dudás Gyula, Felkai Beáta Olga, Juhász Anikó, Szabó Dorottya, Nagy László, Krzysztof Hryszko, Danuta Rycombel, Piotr Szajner, Vőneki Éva, Ehretné Berczi Ildikó, Anna Bugala, Bożena Nosecka, Németh Szilvia, Garay Róbert, Iwona Szczepaniak, Robert Mroczek, Vágó Szabolcs (2014): Szerkezeti változások a lengyel és a magyar mezőgazdaságban az EU-csatlakozás óta: Tapasztaltok és tanulságok a jövő agrárpolitikájának alakításához. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest. ISBN 978-963-491-588-1 <http://repo.aki.gov.hu/id/eprint/283>
- ³⁵ Burger, A. *The Situation of Hungarian Agriculture*. 2019 <https://doi.org/10.22004/ag.econ.90651>
- ³⁶ Arcadia International E.E.I.G , Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság (Európai Bizottság.), *EZ Study of the best ways for producer organisations to be formed, carry out their activities and be supported*, 2019 <http://doi.org/10.2762/034412>
- ³⁷ Európai Bizottság. *Bizottsági szolgálati munkadokumentum – Hatásvizsgálat. Kezdeményezés az élelmiszer-ellátási lánc javítására (tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok)* <https://europa.eu/!rX64CX>
- ³⁸ Eurostat. <https://europa.eu/!Ht94Cf>
- ³⁹ Élelmiszerár-megfigyelési eszköz <https://europa.eu/!BX43Dw>

- 40 eAmbrosia – a földrajzi jelzések uniós nyilvántartása: <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/#>
- 41 Európai Bizottság. <https://europa.eu/!Pj64rj>
- 42 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.45 Mezőgazdasági eredetű kibocsátások*. Az EUROSTAT [env air emis] alapján, eredeti forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség: (UNFCC_v22).
43 https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_air_gge&lang=en
- 44 EUROSTAT <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/16817.pdf>
- 45 <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer>
- 46 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.43 A mezőgazdaságból és erdőgazdálkodásból származó megújuló energia termelése*. Az EUROSTAT [nrg_bal_c] és [nrg_cb_rw], a Strategie Grains alapján.
- 47 Európai Bizottság. *Statisztikai adatlap – Magyarország*. 2020. június; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hu_en.pdf
- 48 Eurostat ([nrg_bal_s](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_energy_use#Analysis_at_EU_and_country_level)) https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_energy_use#Analysis_at_EU_and_country_level
- 49 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.44 Energiafelhasználás a mezőgazdaságban, az erdészeti ágazatban és az élelmiszeriparban*. Az EUROSTAT [nrg_bal_s] alapján.
- 50 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.44 Energiafelhasználás a mezőgazdaságban, az erdészeti ágazatban és az élelmiszeriparban*. Az EUROSTAT [nrg_bal_s] alapján.
- 51 <https://fra-platform.herokuapp.com/HUN/assessment/fra2020/extentOfForest/>
- 52 Európai Bizottság. Közös Kutatóközpont (JRC) https://esdac.jrc.ec.europa.eu/ESDB_Archive/octop/Resources/Peatland_Per_Country.pdf
- 53 Nemzeti Energia- és Klímaterv https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/hu_final_necp_main_en.pdf
- 54 Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/necd-directive-data-viewer-3>
- 55 Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/air-pollutant-emissions-data-viewer-3>
- 56 A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az egyes léghőszennyező anyagok nemzeti kibocsátásainak csökkentéséről szóló (EU) 2016/2284 irányelv végrehajtása terén elért haladásról, COM(2020) 266 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1596794534116&uri=CELEX:52020DC0266>
- 57 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.39 Mezőgazdasági célú vízkivétel*. Az EUROSTAT [env_wat_abs] alapján.
- 58 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.42 Víz által előidézett talajerózió*. Eredeti forrás: Közös Kutatóközpont
- 59 EUROSTAT https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_soil_cover
- 60 EUROSTAT https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_tillage_practices
- 61 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.40 Vízminőség*. Az EUROSTAT [aei_pr_gnb], valamint az Európai Környezetvédelmi Ügynökség – *Waterbase – Water Quality, CSI020* alapján, ami az EIONET-nek jelentett adatok alapul.
- 62 A 2012–2015 közötti időszakra vonatkozó tagállami jelentések alapján a vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről szóló 91/676/EGK tanácsi irányelv végrehajtásáról szóló jelentést kísérő munkadokumentum.
- 63 Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/explore-interactive-maps/water-exploitation-index-for-river-2>
- 64 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.39 Mezőgazdasági célú vízkivétel*. Az EUROSTAT [env_wat_abs] alapján.
- 65 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.18 Mezőgazdasági terület*. Az EUROSTAT [apro_cpsh1] alapján.
- 66 Európai Bizottság. *Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv – Magyarország*.
- 67 Európai Bizottság. *Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv – Magyarország*.
- 68 Európai Környezetvédelmi Ügynökség. (EEA) <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/loss-of-hnv-farmland-due>
- 69 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.35 A mezőgazdasági területek madárpopulációira vonatkozó mutató*. Az EUROSTAT [env_bio2] szerint, eredeti forrás: EBCC, BirdLife, RSPB és CSO.
- 70 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.36 Mezőgazdasági élőhelyek védettségi helyzete*. Eredeti forrás: [Európai Környezetvédelmi Ügynökség](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_energy_use#Analysis_at_EU_and_country_level)

- 71 A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság az Eurostat és a Közös Kutatóközpont LUCAS-felmérésen alapuló adatai alapján.
- 72 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.34 Natura 2000 terület*. A NATURA 2000 Barométer és az Európai Környezetvédelmi Ügynökség Corine Land Cover 2018 programja alapján.
- 73 [A biológiai sokféleség megőrzéséről szóló nemzeti stratégia](#)
- 74 [A biológiai sokféleség megőrzéséről szóló nemzeti stratégia](#)
- 75 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.33 A gazdálkodás intenzitása*. Az FADN – Agrár-környezetvédelmi mutató „Intenzifikáció/Extenzifikáció” alapján.
- 76 Eurostat [[ORG CROPAR](#)].
- 77 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.23 A mezőgazdasági üzemvezetők korszerkezete*. Az EUROSTAT [[ef m farmang](#)] alapján.
- 78 Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Hungary, Fi-Compass, 2020. június, 55. o. https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Hungary.pdf
- 79 Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Hungary, Fi-Compass, 2020. június, 55. o. https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Hungary.pdf
- 80 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.24 Mezőgazdasági üzemvezetők mezőgazdasági képzettsége*. Az EUROSTAT [[ef mp training](#)] alapján.
- 81 A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság ISAMM-on keresztül továbbított tagállami bejelentéseken alapuló, saját számításai.
- 82 https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cmef/rural-areas/impact-common-agricultural-policy-generational-renewal-local-development-and-jobs-rural-areas_en
- 83 EUROSTAT
- 84 Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (HU RDP), 2014–2020. A 2014–2020-as programozási időszakban használt magyar definíció szerint a területek 91 %-a számít vidékinek, és a népesség 45 %-a él vidéki területen.
- 85 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.01 Népesség*. Az EUROSTAT [[demo r gind3](#)] alapján.
- 86 Európai Bizottság. *Statisztikai adatlap – Magyarország*. 2020. június; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hu_en.pdf
- 87 EUROSTAT. [[ef m farmang](#)].
- 88 Európai Bizottság. *Statisztikai adatlap – Magyarország*. 2020. június; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hu_en.pdf
- 89 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.09 Szegénységi ráta*. Az EUROSTAT [[ilc pepsl1](#)] alapján.
- 90 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.02 Korszerkezet*. Az EUROSTAT [[demo r pjanaggr3](#)] alapján.
- 91 Európai Bizottság. *KAP kontextusmutató C.07 Munkanélküliségi ráta*. Az EUROSTAT [[lfst r lfu3rt](#)] alapján.
- 92 Európai Bizottság. *Turnover per person employed in the bio-economy in 2008 and 2015 – HU, vidékfejlesztési adatlap az alábbiak alapján*: <https://datam.jrc.ec.europa.eu/datam/mashup/BIOECONOMICS/index.html> Közös Kutatóközpont (JRC).
- 93 Európai Bizottság. *Peszticidek harmonizált kockázati mutatója (HRI 1) hatóanyag-csoportok szerint*. Az EUROSTAT [[SDG 02 51](#)] szerint.
- 94 A DG SANTE 2018-6363 sz. jelentése: https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country_profiles/details.cfm?co_id=HU
- 95 A DG SANTE 2018-6363 sz. jelentése: https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country_profiles/details.cfm?co_id=HU
- 96 Európai Gyógyszerügynökség, európai állategészségügyi antibiotikumfelhasználási felügyelet (ESVAC). *Állatgyógyászati antimikrobiális szerek értékesítése 31 országban 2018-ban – 2010 és 2018 közötti trendek, 10. EVSAC jelentés*. [EMA/24309/2020](#).
- 97 A DG SANTE 2019-6604 sz. jelentése: https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country_profiles/details.cfm?co_id=HU
- 98 <https://ec.europa.eu/jrc/en/health-knowledge-gateway/societal-impacts/burden>
- 99 https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_10/default/table?lang=en
- 100 Marhahús, bárányhús és sertéshúsként definiálva, 234,18 g/fő/nap, 2010-ben a hulladékot leszámított nettó tömeg az EU-ban. A GBD 2017-es tanulmánya és M. Springmann.

-
- ¹⁰¹ A Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal által kifejezetten erre a célra létrehozott weboldal, <https://www.eljmaradektalanul.hu/>
- ¹⁰² ENRD. *Working Document – final version – Y5 RDP Screening on NRN programming and action plans 2020*, 6. oldal, https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/y5_rdp_screening_nrns_summary_report.pdf
- ¹⁰³ Agrárkutatói Állandó Bizottság (Standing Committee on Agricultural Research, SCAR). *4th Report of the Strategic Working Group on Agricultural Knowledge and Innovation Systems (AKIS) – Preparing for future AKIS in Europe*, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/report-preparing-for-future-akis-in-europe_en.pdf
- ¹⁰⁴ EUROSTAT. [[ef mp training](#)].
- ¹⁰⁵ Központi Statisztikai Hivatal (KSH) [[6.3.4.1. Kutató-fejlesztő helyek](#)].